

Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta

Úvod do práce s elektronickými informačními zdroji:

terminologie, typologie, rešerše, databáze, knihovny

Jiří Piáček

OLOMOUČ 2014

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Publikace vznikla v rámci projektu **Vizuální komunikace, otevřený prostor k výchově a vzdělávání – komplexní inovace pedagogických, výtvarně pedagogických a uměnovědných studijních oborů**, reg. č.: CZ.1.07/2.2.00/28.0075 realizovaného Katedrou výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Řešitelé projektu:

doc. PhDr. Hana Myslivečková, CSc., hlavní řešitelka projektu

Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D., garant publikační činnosti a odborného časopisu Kultura, umění a výchova

Mgr. Veronika Jurečková, koordinátorka projektu a studijních modulů

doc. Vladimír Havlík, garant mezinárodní spolupráce

Oponenti:

Mgr. Anna Vitásková

Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D.

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

Tato publikace neprošla redakční jazykovou úpravou.

© Jiří Pláček, 2014

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2014

z. č. 2014/294

Edice – Skripta

ISBN 978-80-244-4108-5

Neprodejná publikace

Obsah

Předmluva	5
Úvod – cíle	7
1 / Práce s informacemi	9
Současné informační prostředí – terminologie	9
Internet, vyhledávací stroje, povrchový a hluboký web	16
Internet	16
Katalog, předmětový katalog	22
Vyhledávací stroj	24
Index, indexace	25
2 / Rešerše, základní a pokročilé vyhledávací techniky	34
Základní pojmy	34
Obecné schéma metodiky vyhledávání informací: od informační potřeby k rešerši	36
Pokročilé vyhledávací techniky	38
Použití proximitních (vzdálenostních) operátorů	42
Použití zástupných (maskovacích) znaků	43
Jiné operátory	43
3 / Typologie a zpracování informačních zdrojů	45
Typologie informačních zdrojů	45
Postup při vyhledávání a získání informačních zdrojů	47
Identifikace a indexace informačních dokumentů (zdrojů)	49
4 / Odborné databáze	74
Databáze	74
Databázové technologie k organizaci dat	74
K historii databází	76
Typologie databází	78
Bibliografické databáze	79
Databázová centra	80
Nejvýznačnější databázová centra	82
Informační středisko	86
Databáze a databázová centra v ČR	87
Interface a výhody personalizace v licencovaných databázích	88

Elektronické informační zdroje na UP	89
„Pravidla chování“ v prostředí licencovaných elektronických informačních zdrojů	89
doplňkové „služby“ přístupu k databázím	90
5 / Knihovny, katalogy knihoven, bibliografie, elektronické knihy	91
Knihovny a jejich katalogy	91
Knihovna	91
Národní knihovna	93
Katalog 94	
Souborný katalog	98
Vysokoškolské (univerzitní, akademické) knihovny a jejich katalogy	103
Krajské knihovny a jejich katalogy	106
Odborné, ústřední knihovny	107
Bibliografie	109
Elektronické knihy	113
E-knihy na Univerzitě Palackého	119
Bibliografie	121

Předmluva

Předložený text se snaží být především textovou oporou pro posluchače kurzu Elektronické informační zdroje pro výtvarné pedagogy, jehož součástí je i praktická práce s licencovanými (dostupnými na UP) i volně přístupnými zdroji. Ta v tomto textu není obsažena. Naopak obsahuje i část teoretického základu pro práci s elektronickými zdroji, která v kurzu z časových důvodů nemohla plně zaznít.

Do určité míry je kompilátem informací uváděných na různých místech. Rádi bychom předložili přehledný a souhrnný materiál se základními informacemi pro práci s elektronickými informačními zdroji.

Jeho struktura vychází z již na naší alma mater realizovaného kurzu Elektronické informační zdroje, který jsme společně s paní PhDr. Ludmilou Slezákovou vytvořili v rámci projektu Pomezí.

Březen 2014

Úvod – cíle

Následující text se snaží alespoň částečně naplnit vybrané cíle, jež jsou součástí informačního vzdělávání, tak jak je definovala ve svých standardech Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost¹ na vysokých školách (IVIG <http://www.ivig.cz>):

„Tyto standardy, ustanovující znalosti, schopnosti a dovednosti informačně gramotného vysokoškolského studenta, se týkají pouze jeho studia a odborné práce v oboru. V tomto smyslu informačně gramotný vysokoškolský student:

1. je schopen porozumět odborným textům svého studijního oboru, abstrahovat z nich podstatné myšlenky a zároveň sám psát odborné texty s využitím poznatku z informačních zdrojů, které cituje s ohledem na autorský zákon a podle zásad tvorby bibliografických citací,
2. zná a sleduje klíčové informační zdroje svého studijního oboru, na základě pokročilých způsobů vyhledávání a s ohledem na právní i morální aspekty této činnosti z nich umí získat relevantní informace a takto vyhledané informace různého typu a formátu organizuje a uchovává pro další využití při své odborné práci,
3. využívá prameny numerických a technických informací, vyhledává a zpracovává numerická a technická data a používá je při své odborné práci,
4. ovládá mateřský jazyk a dokáže se v něm slovně i písemně vyjadřovat, zná a používá odbornou terminologii svého studijního oboru v mateřském i cizím jazyce, zejména angličtině, na úrovni potřebné k práci s odbornými a odbornými informačními zdroji a komunikaci v rámci komunity daného oboru,

¹ informační gramotnost (angl. information literacy) je schopnost a dovednost: identifikovat informační potřeby; zjistit a zhodnotit kvalitu informací (tzv. dokumentová gramotnost); ukládání a zpětné nalezení uložené informace; efektivně a eticky informace používat; využívat informace ke vzniku a sdílení znalostí (srov. Vymětal 2010, s. 19; Švejda 2003b).

Pozor – není shodná s počítačovou gramotností – soubor schopností a dovedností pro práci s informačními technologiemi.

5. používá běžně dostupné informační a komunikační technologie potřebné k vyhledání, získání, zpracování a prezentaci informací (různého typu a formátu), které se týkají jeho studia a odborné práce,
6. je si vědom morálních a právních aspektů využívání informací a pracuje s informacemi v souladu s autorskou etikou a autorským právem.“

(Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách 2007) (zvýrazněno autorem)

Vše pod prizmatem usnadnění získávání informací („literatury“) a jejich formální zpracování pro tvorbu písemných prací (seminární, ročníkové, diplomové, vědecké,...) během studia, případně v další vědecké a publikační činnosti.

1 / Práce s informacemi

Současné informační prostředí – terminologie

Naším hlavním úkolem je naučit se jak vyhledávat potřebné informace v prostředí elektronických informačních zdrojů, proto je potřeba abychom se nejdříve zorientovali základních pojmech, které jsou první v porozumění problematice – *data*, *informace*, *znalosti*, *informační proces*, *informační systém*, *informační zdroj*.

Všechny uvedené pojmy patří k hojně užívaným, ale přesto (nebo právě proto?) je jejich význam spíše pouze intuitivní. Některé z nich bývají také vzájemně zaměňovány.

K tomu abychom jim alespoň zběžně porozuměli, musíme „zabloudit“ do oblasti informační vědy.

První tři z uvedených pojmů jsou ve vzájemné hierarchické vazbě. Jako nejužší a nejméně komplexní je pojem *data*, následuje *informace* (někdy je také pro úplnost rozlišován pojem *potenciální informace*, který mu co do komplexnosti předchází), další je pojem *znalost* a případně jako nejkomplexnější *moudrost*. Schematicky znázorněno:

***data* (⇒ *potenciální informace*) ⇒ *informace* ⇒ *znalosti* (⇒ *moudrost*)**

Pokusme se naznačit význam a obsah jednotlivých pojmů:

1) *data*

nebo také jinak údaje.

Reprezentace informací vhodně **formalizovaná** pro komunikaci, interpretaci a zpracování

(Jonák 2003a)

Slovo je množné číslo latinského „datum“ – (něco) dané. Jsou základní „stavební“ složkou informací. Sama o sobě nemají význam. Reprezentují pouze fakta či atributy. Vyjadřují pouze syntaktické hledisko. Například jednotlivé hodnoty tabulky.

Teprve jsou-li pochopena, interpretována, komunikována a využita, stávají se (smysluplnými) informacemi. Můžeme ještě přesněji rozlišovat *potenciální informace* a *informace*.

2) potenciální informace

nebo také jinak poznatky.

Zahrnují již i sémantické hledisko – **data s významem**, v kontextu (Sklenák 2001, s. 3). Je to znakově zaznamenaná informace na hmotném nosiči (Cejpek 2005, s. 6). Např. tabulka s obsahem a popisem, nebo libovolný dokument s obsahem.

3) informace

(information)

Ty již zahrnují i pragmatické hledisko. Jsou to vnímané (komunikované nebo použité) *potencionální informace*.

Nebo také jinak (ve vztahu k datům):

vnímaná (použitá) data se sémantikou (s významem)

Slovo samo pochází z latinského „informare“ – uvádět v tvar, dodávat tvar, podobu.

Existuje celá škála definic pojmu informace, což již samo svědčí o složitě ucho- pitelnosti pojmu v jeho plné šíři. Pro naší potřebu bude dostatečné rozumět pojmu v tom významu, jak jsme si ho výše schematicky naznačili.

Pro zajímavost pak uvedme alespoň jednu z definic, jak ji prezentuje TDK: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) (2003) (dále již jen TDKIV):

„V nejobecnějším slova smyslu se informací chápe jako údaj o reálném prostředí, o jeho stavu a procesech v něm probíhajících.

Informace snižuje nebo odstraňuje neurčitost systému (např. příjemce informace); množství informace je dáno rozdílem mezi stavem neurčitosti systému (entropie), kterou měl systém před přijetím informace a stavem neurčitosti, která se přijetím in- formace odstranila. V tomto smyslu může být informace považována jak za vlastnost

organizované hmoty vyjadřující její hloubkovou strukturu (varietu), tak za produkt poznání fixovaný ve znakové podobě v informačních nosičích. V informační vědě a knihovnictví se informací rozumí především sdělení, komunikovatelný poznatek, který má význam pro příjemce nebo údaj usnadňující volbu mezi alternativními rozhodovacími možnostmi. Významné pro informační vědu je také pojetí informace jako psychofyzilogického jevu a procesu, tedy jako součásti lidského vědomí (např. N. Wiener definuje informaci jako „obsah toho, co se vymění s vnějším světem, když se mu přizpůsobujeme a působíme na něj svým přizpůsobováním“). V exaktní vědě se např. za informaci považuje sdělení, které vyhovuje přísným kritériím logiky či příslušné vědy. V ekonomické vědě se informací rozumí sdělení, jehož výsledkem může být zisk nebo užitek. V oblasti výpočetní techniky se za informaci považuje kvantitativní vyjádření obsahu zprávy. Za jednotku informace se ve výpočetní technice považuje rozhodnutí mezi dvěma alternativami (0, 1) a vyjadřuje se jednotkou nazvanou bit.“

(Šnýdr 2003)

Vlastnosti informace

- nehmotná, nezávislá na metodách jejich šíření (Internet, papír, DVD, mikrofiš, video aj.)
- využitelná více osobami najednou (film, databáze aj.)
- nekonečně reprodukovatelná
- časové, může zastarat (různý poločas rozpadu u vědních oborů)
- jako zdroj nevyčerpatelné
- mají ekonomickou hodnotu – která spočítá v jejich možném využití

Šíření a uchovávání informací

historicky rozlišujeme 3 základní přelomy v šíření informací:

- 1 **vznik písma** (asi před 5 tis. lety), které umožnilo uchování informace na hmotném nosiči (kámen, hliněné destičky, bambus, papyrus, pergamen, papír a další). S tím jsou spojené i instituce, které informace uchovávaly (archivy, knihovny)
2. **vynález knihtisku** (asi pol. 15. stol.), který znamenal zásadní změnu v šíření informací, a současně i rozšiřování gramotnosti a vzdělanosti; Gutenbergům vynález

se rychle šířil po Evropě (později i v Americe) a vznikaly stovky dalších tiskařských dílen; jejich produkce byla asi 300 listů za den; výrazným pokrokem bylo zavedení strojní výroby a technické změny v tiskové technologii (sazba, rychlolisy, rotačky); denní produkce tiskárny dosahovala asi 90 tis. listů

3. **elektrické uchování a šíření informací** (např. telegrafie, dálnopis, magnetické pásky, gramodesky aj.), které započalo v 19. stol. a pokračovalo elektronickými (digitálními) technologiemi (servery, sálové počítače, osobní počítače, DVD, mobilní zařízení aj.)

Dalším v pořadí (co do komplexnosti) je pojem:

4) znalost

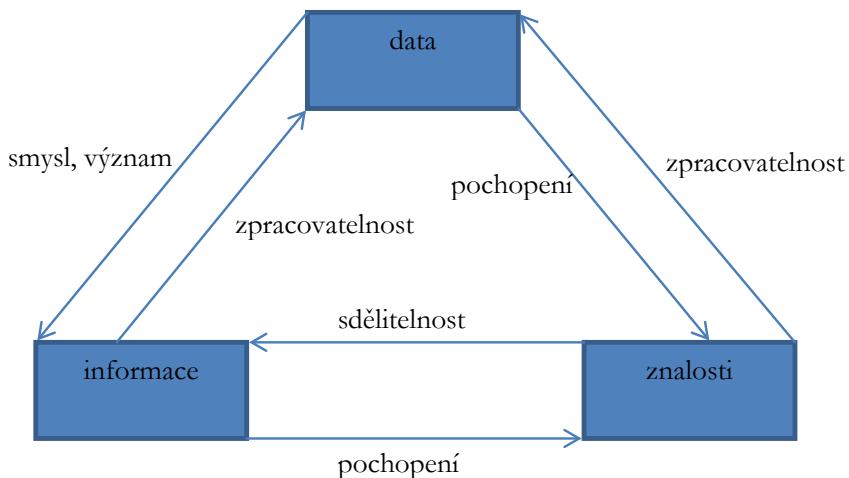
(knowledge)

Ten pak můžeme vymezit jako

vzájemně provázané (měnitelné, rozšiřitelné) struktury souvisejících poznatků

(Vymětal 2010, s. 4) (srov. Jonák 2003e)

Vzájemný vztah mezi sledovanými pojmy můžeme také znázornit pomocí „koloběhu“ data – informace – znalosti, jak znázorňuje obrázek 1.1

Obr. 1.1 – Schéma vztahů mezi daty, informacemi a znalostmi

Znalost pak může být co do svého původu:

- a) **intelektuální** – tj. realizovaná myšlenkovými procesy
- b) **technologická** – tj. realizovaná či podporovaná informačními technologiemi (např. expertní systémy) (Kučerová 2012a)

Jako nejvíce komplexní pojem z naší řady je pak

5) moudrost

(wisdom)

Otázka vymezení pojmu a porozumění mu však již výrazně přesahuje rámec našeho záměru. Uvádíme jej pouze pro úplnost, neboť do uváděné řady patří jako její vrchol.

Případné zájemce pak odkazujeme například na stručný přehled (viz ANON. 2012e)

K dalším pojmům, potřebné pro naše studium patří:

informační proces

který můžeme vymezit jako

Proces zahrnující získávání, zpracování, uchování, zprostředkování a využívání informací ve fyzikálních, biologických a společenských systémech.

(Jonák 2003b)

a systém² ve kterém se tento proces uplatňuje pak nazýváme:

informační systém

definovaný

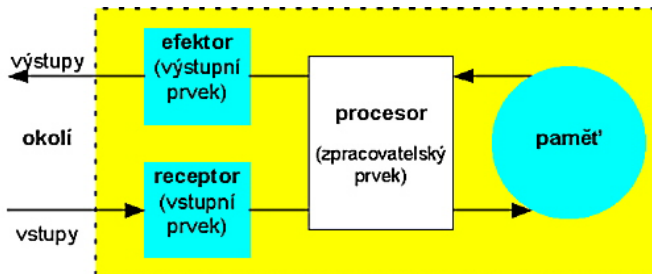
... jde o **systémy umožňující shromažďování, zpracování a transformaci informací a jejich zprostředkování** uživateli nezávisle na jejich časovém a prostorovém rozptýlu.

(Jonák 2003c)

² systém – uspořádání prvků do vztahů, které z daného souboru vytvářejí relativní celek (jednotku) (ANON. 2002)

Podobu informačního systému pak můžeme graficky znázornit:

Obr. 1.2 – Schéma činnosti informačního systému

Cíle informačního systému:

- získávání informací – receptor
- ukládání informací (jejich fixace v prostoru a čase) – paměť
- transformace (zpracování) informací – procesor
- přenos informací – efektor

(srovnej Kučerová 2012b; Slamecka 2013)

Příklady informačních systémů

Jako informační systém můžeme vnímat většinu systémů z živé i neživé přírody (živé organismy, procesy v neživé přírodě, ...). Nás však zajímají především informační systémy vytvořené člověkem (institute; podniky, státní aparát, ...) a z nich pak zvláště ty, jejichž smyslem je informační proces sám osobě (*knihovny, archivy, databáze, internet, ...*)

Bylo by nanejvýš zajímavé sledovat vývoj informačních institucí v průběhu dějin, ale zde musíme pouze odkázat na příslušnou literaturu, protože by to, byť by to byl jen přehled, značně zatížilo naši publikaci.

Dále budeme užívat pojmy *informační zdroj*, příp. *elektronický informační zdroj*, a *dokument*. Můžeme je vymezit jako:

informační zdroj

informační pramen
(information resource)

Definováno s důrazem na příjemce informace:

Informační **objekt, který obsahuje dostupné informace** odpovídající informačním potřebám uživatele.

(Celbová 2003d)

Informační zdroj může být:

- tištěný
- zvukový
- obrazový
- elektronický (včetně zdrojů dostupných online)

Nebo lze definovat informační zdroj jako objekt, přesněji systém, který je nositelem, zprostředkovatelem nebo šířitelem informací, potenciálních informací. (srov. Sklenák 2001, s. 22)

Pak můžeme jako informační zdroj označit jak jednotlivý dokument, tak i soubory takovýchto dokumentů jako např.:

- knihovny
- databázová centra
- televize
- internet

Speciálním informačním zdrojem (co do formálního hlediska) je:

elektronický informační zdroj

elektronický zdroj
(electronic resource, electronic information resource)

Informační zdroj, který je uchováván v elektronické podobě a je dostupný v prostředí počítačových sítí nebo prostřednictvím jiných technologií distribuce digitálních dat (např. na discích CD-ROM).

(Celbová 2003b)

Posledním pak pojem

dokument

(document)

základní informační zdroj, nosič informací a množina dat nebo informací na něm znamenáných, formálně i obsahově uspořádaných; za účelem uchování a přenosu

Nosičem (bez ohledu na fyzikální podstatu) může být – hliněná tabulka, papír – kniha, CD-Rom, projev, televizní vysílání, ...

Internet, vyhledávací stroje, povrchový a hluboký web

Prostředí internetu (někdy psáno také jako Internet) je v současnosti neodmyslitelným prostorem pro vyhledávání informací. Proto se ve stručnosti krátce zastavíme u tohoto fenoménu.

Internet

globální informační síť

celosvětová **počítačová síť pracující na základě protokolů TCP/IP**

Z historie internetu

1969 – ARPANET3 – první globální technologie s využitím přepínání paketů (používá se do současnosti)

³ Advanced Research Projects Agency Network

- 1971 – první e-mail, zavedení znaku @ jako oddělovače mezi jmény uživatele a počítače
- 1974 – „Internet“ – protokoly TCP/IP4 jako základ komunikace mezi počítači z různých sítí, proto byl systém nazván „Internet“
- 1979 – první diskusní skupiny – Usenet News jako systém s možností vyjadřovat se k různým tématům
- 1983/84 – DNS5 – zavedení systému doménových jmen jako alternativního způsobu pojmenování počítačů k číselným IP adresám
- 1989/90 – návrh služby World Wide Web – CERN, Tim Berners-Lee, globální hypertextový systém založený na: HTML6, HTTP7 a URL8
- 1990 – ČR (tehdy ještě Československo) bylo připojeno k síti internet
- 1993 – uvolnění zdrojových kódů, World Wide Web zdarma, vývoj serverů a prohlížečů třetími stranami bez licenčních poplatků
- 1993 – Mosaic, první grafický prohlížeč
- 1994 – založení W3C9 – konsorcium pro vývoj standardů pro WWW
- 1994/95 – komercializace, využití Internetu i pro komerční subjekty, zabezpečení SSL10, vzniká Amazon.com
- 1998 – Google, Napster – revoluce ve vyhledávání a ve sdílení souborů
- 2000 – splasknutí internetové horečky (bubliny)11 – vlna krachů internetových firem
- 2001 – Wikipedia – počátek vlny služeb v duchu Web 2.0 a rovněž odstartování revoluce v sociálních médiích
- 2003 – MySpace – svého času nejpopulárnější sociální síť

⁴ Transmission Control Protocol/Internet Protocol („primární transportní protokol/protokol síťové vrstvy“)

⁵ Domain Name System

⁶ HyperText Markup Language

⁷ Hypertext Transfer Protocol

⁸ Uniform Resource Locator („jednotný lokátor zdrojů“)

⁹ World Wide Web Consortium

¹⁰ Secure Sockets Layer, („vrstva bezpečných socketů“)

¹¹ dot-com-bubble

2004 – Web 2.0 a sociální média – první konference Web 2.0, web jako prostředí pro rozšiřování vztahů a interakce, růst aplikací pro sdílení, pro zapojení uživatelů do tvorby obsahu, pro vznik sociálních sítí

2004 – Facebook

2004 – iPhone – mobilní web jako platforma pro dostupnost webu na přenosných zařízeních (chytré telefony, později tablety, ...)

2009 – asi 1,8 miliardy uživatelů]

2010 – ve Finsku jako první zemi na světě mají lidé podle zákona nárok na Internet

2010 – přes 2 miliardy uživatelů internetu

2011 – došlo k vyčerpání adres protokolu IPv4

2011 – 8. června ustanoven jako mezinárodní den IPv6

Doporučujeme ke shlédnutí video o historii internetu: <http://www.youtube.com/watch?v=vDrUUqHsy0k>

nebo stránku o historii (1990-1999) českého internetu:

<http://www.muzeuminternetu.cz>

Web 1.0, 2.0 a 3.0

Z hlediska vývoje webového prostředí se mluví o vývojových etapách *web 1.0*, *web 2.0* a *web 3.0* (případně jako vize *web 4.0*). Všechny pojmy jsou poněkud vágní a nelze je přesně vymezit (ani časově), spíše je každá z etap něčím charakterizována.

Web 1.0 – pojmenování vzniklo až zpětně při vzniku pojmu web 2.0. Jedná se o výrazně statickou podobu webu, neinteraktivní a výrazně komerčního zaměření – to je patrné i na přehledu přibližného procentuálního zastoupení obsahu webu v r. 1999 (podle Lawrence a Giles 1999):

83 % serverů s komerčním obsahem

6 % serverů s vědeckým/vzdělávacím obsahem

1,5 % serverů s pornografickým

1 % serverů se správním/vládním

2,5 % serverů o zdraví

- 2 % serverů osobních
- 1 % serverů komunitních
- 1 % serverů náboženských
- 2 % serverů společenských

Web 2.0 – O tomto období mluvíme přibližně od začátku 21. století. Je charakterizován aktivním podílem uživatele na tvorbě a sdílení obsahu pomocí otevřených softwarových nástrojů a platform. V přehledu nám rozdíl mezi web 1.0 a 2.0 vyjádří následující tabulka:

Tab. 1 – Rozdíly Web 1.0 a Web 2.0

	Web 1.0	Web 2.0
obsah	vlastník	uživatel (vlastník jen moderátorem)
interakce	jen v nezbytné míře (nároky na uživatele)	vítaná (diskuse, chat, sociální profil, ...)
aktualizace	vlastník	velmi pestré (mnoho tvůrců)
komunita	neexistuje	uživatel tvůrce je součástí komunity všech uživatelů-tvůrců
personalizace	neumožňuje	častá a žádoucí

podle (Ambrož 2007)

Pro web 2.0 jsou typické některé nové služby a technologie jako například:

Wiki – webové aplikace, které umožňují uživatelům podílet se na vytváření encyklopedií, odborných statí a dalších obsahů. Např.

Wikipedia (<http://www.wikipedia.org>)

Scholarpedia (<http://www.scholarpedia.org>)

Blogy – jsou redakční systémy, které umožňují týmovou komunikaci, organizaci a vyhledávání informací. Uživatelé si mohou na některém z bezplatných internetových platform zřídit svůj osobní blog a věnovat jej svému tématu, vystavovat fotografie, obrázky, hudbu nebo filmové soubory. Např.

Blogger (Blogger.com (<http://www.blogger.com>))

 Blog.com (<http://blog.com>)

 Blog.cz (<http://blog.cz>)

Fotoportály – slouží ke sdílení a organizaci fotografií. Např.

 Flickr (<http://www.flickr.com>)

 Picasa (<http://picasa.google.com>)

 Rajče (<http://www.rajce.idnes.cz>)

Videoportály – slouží ke sdílení videí. Např.

 YouTube (<http://www.youtube.com>)

 Svideo (<http://www.svideo.cz>)

Podcast – označuje formu internetového rádia, ve kterém může každý uživatel zveřejňovat i svoje vlastní zvukové soubory k poslechu jinými uživateli. Např.

 Diglt (<http://www.digit.cz>)

Sociální sítě – internetová služba, umožňující registrovaným členům vytvářet si osobní (nebo firemní) veřejný nebo částečně veřejný profil, komunikovat s jinými členy, sdílet informace, fotografie, videa, provozovat chat a další aktivity. Např.

 Facebook (<https://www.facebook.com>)

 Plaxo (<http://www.plaxo.com>)

 Twitter (<https://twitter.com>)

 My space (<https://myspace.com>)

Portály pro sdílení souborů - prostřednictvím těchto portálů si mohou uživatelé stahovat nejrůznější formy digitálního obsahu a mohou na ně obsahy také nahrávat a poskytovat je tak ostatním.

Hodnotící systémy – hodnocení kvality knih, filmů, lékařů aj. Např.

 Česko-Slovenská filmová databáze (<http://www.csfd.cz>)

 známýlékař.cz (<http://www.znamylekar.cz>)

Folksonomie – metodologie získávání metadat založená na internetu zahrnující ko-laborativně vytvářené otevřené tagy, které kategorizují obsah jako webové stránky, fotografie a webové odkazy. Např.

Delicious [delišs] (<http://www.delicious.com>)

Od r. 2006 se mluví o další etapě internetu tzv. **Web 3.0**. Ten je charakterizován především zařazováním sémantických prvků, nástupem mobilního internetu, 3D prostředí prohlížečů, ...

Služby internetu

Mezi nejrozšířenější služby internetu patří:

WWW (World Wide Web) - systém webových stránek propojených protokolem HTTP

E-mail – funguje na principu výměny zpráv mezi počítači pomocí protokolu SMTP¹²

FTP¹³ – přenos souborů mezi počítači

Instant Messaging – služba, která umožňuje chatování, zasílány zpráv, souborů.

RSS¹⁴ – služba, umožňující odběr novinek z webových stránek, které nabízejí RSS zdroj

...

Zjednodušeně můžeme říct, že internet je **neorganizovaný** (ve svém celku – dílčí organizovanost je možná) shluk heterogenních informačních zdrojů přístupných prostřednictvím počítačových sítí

Příklady informačních zdrojů dostupných prostřednictvím internetu:

- webové stránky
- sbírky knihoven a archivů
- bibliografické databáze
- autoritní báze
- tezaury a další pomůcky k vyhledávání

¹² Simple Mail Transfer Protocol

¹³ File Transfer Protocol

¹⁴ Really Simple Syndication

- e-knihy
- elektronické časopisy
- emailové archivy
- dokumenty vygenerované pomocí kancelářských balíků – korespondence, zprávy, výkazy, tabulky
- záznamy v transakčních databázích a datových skladech podnikových informačních systémů či studijních informačních systémů aj.

Vzhledem k tomu, že „obsah internetu“ není nijak obsahově strukturovaný vystává problém identifikace jednotlivých objektů a vyhledávání informací v nich obsažených. V současné době neexistuje plně uspokojitelné řešení, existují pouze pokusy o dílčí řešení (částečné zmapování, nikdy ne celý obsah informačních zdrojů dostupných prostřednictvím internetu).¹⁵

První pokusy o obsahové strukturování prostředí internetu a tím i usnadnění vyhledávání informací v něm uložených byly *předmětové katalogy*.

Katalog, předmětový katalog

(directory)

Jedná se o strukturované uspořádání informačních zdrojů podle témat na základě určitého hierarchického schématu, většinou ve formě rozcestníku odkazujícího specifitější témata nebo na konkrétní informační zdroje.

Je většinou tvořen ručně (tvůrci webových stránek, nebo informačními pracovníky) a proto i rozsah registrovaných zdrojů je velmi omezený (vzhledem k celkovému rozsahu internetového prostoru).

¹⁵ v souvislosti s technickým problémem využitelnosti informací z prostředí internetu je třeba připomenout i jiný, ale možná i závažnější tzv. společenský informační problém; kterým obnáší:

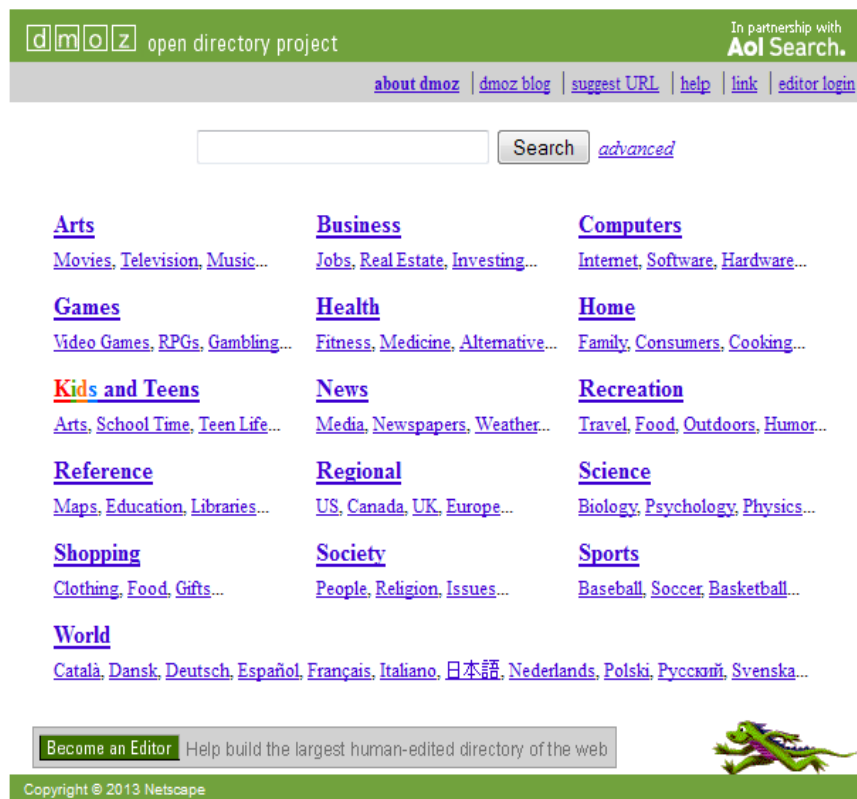
- „rozpor mezi prudce rostoucím množstvím zaznamenaných poznatků (potenciálních informací, dat) a schopností společnosti efektivně je využít“ (Cejpek 2005, s. 94)
- prudký nárůst potenciálních informací
- redundance informací a tzv. digitální rozdělení společnosti (digital divide), způsobené:
- reálnou (z ekonomických a/nebo geografických důvodů) dostupností (elektronických) informačních zdrojů
- nedostatečnou informační a počítačovou gramotností

Příklady:

- Yahoo! Directory (<http://dir.yahoo.com>)
 Open Directory (<http://www.dmoz.org>)
 Galaxy (<http://www.galaxy.com>)
 LinkCentre (<http://linkcentre.com>)
 Beaucoup! (<http://www.beaucoup.com>)

...

Obr. 1.3 – Příklad grafického zobrazení úvodní stránky předmětového katalogu Open Directory.

dmoz open directory project In partnership with **AOL Search.**

[about dmoz](#) | [dmoz blog](#) | [suggest URL](#) | [help](#) | [link](#) | [editor login](#)

[advanced](#)

Arts Movies , Television , Music ...	Business Jobs , Real Estate , Investing ...	Computers Internet , Software , Hardware ...
Games Video Games , RPGs , Gambling ...	Health Fitness , Medicine , Alternative ...	Home Family , Consumers , Cooking ...
Kids and Teens Arts , School Time , Teen Life ...	News Media , Newspapers , Weather ...	Recreation Travel , Food , Outdoors , Humor ...
Reference Maps , Education , Libraries ...	Regional US , Canada , UK , Europe ...	Science Biology , Psychology , Physics ...
Shopping Clothing , Food , Gifts ...	Society People , Religion , Issues ...	Sports Baseball , Soccer , Basketball ...
World Català , Dansk , Deutsch , Español , Français , Italiano , 日本語 , Nederlands , Polski , Русский , Svenska ...		

Help build the largest human-edited directory of the web

Copyright © 2013 Netscape

5,292,736 sites - 99,943 editors - over 1,020,828 categories

Zdroj: Webová stránka projektu Open Direktory

Současné době je již většina katalogů kombinovaná s *vyhledávacím strojem*.

Vyhledávací stroj

indexační program, vyhledávač
(search engine)

Základní typ vyhledávacích nástrojů na internetu. Provádí indexaci dokumentů v prostoru www pomocí programů, které jednotlivé stránky ukládají do své databáze. Při vyhledávání dochází k fulltextovému vyhledávání, neboť stroje prohlíží stránky v celém rozsahu. Databáze vyhledávacího stroje je budována na základě **automatizovaného** sběru dat.

Vyhledávací stroj tvoří čtyři základní funkční části (Sklenák 2003a):

- **robot** (jeho hlavním úkolem je sběr informací na WWW),
- **indexační program** (zpracovávající informace získané roboty),
- **vyhledávací program** (vyhledávací algoritmus a související programy) a
- **grafické rozhraní** (sbírá dotazy od uživatele, předává je vyhledávacímu stroji a zobrazuje výsledky hledání uživateli).

Časová osa historie vyhledávacích strojů

[1945 – Teoretický koncept MEMEX od Vannever Bush (více na ANON. 2012c) – koncept „počítače s vyhledáváním na základě asociace“]

1986 – společnost OWL představuje GUIDE (hypermedia browser)

1990 – Archie (vyhledávač pro ftp)

1991 – Gopher: WAIS (Wide Area Information Server) distribuované vyhledávání (více na Peterka 1995; nebo Moučka 1994)

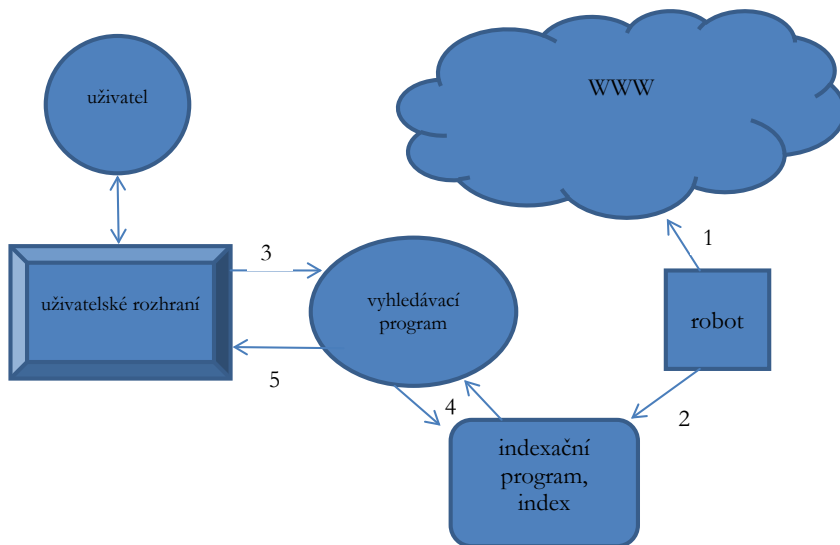
1994 – vznik ElNetGalaxy, WebCrawler, Lycos, Yahoo!

1995 – vznik Infoseek, AltaVista, MetCrawler, Excite

1996 – vznik Hotbot, LookSmart

1998 – vznik Google

Obr. 1.4 – Schéma činnosti vyhledávacího stroje

1. návštěva www dokumentů
2. tvorba indexu
3. dotaz
4. vyhodnocení dotazu pomocí indexu
5. odpověď – odpovídající odkazy na www dokumenty

Nyní se podíváme na některé prvky vyhledávacího stroje, které nesou problematické momenty:

Index, indexace

Je základní podmínkou pro práci vyhledávacího stroje. Kvalita indexu je jedním z kritérií kvality vyhledávače. Je vytvářen pomocí webového **robotu** (crawler, někdy také spider, gatherer, scutter) – což je software nebo script – prochází jednotlivé webové stránky, vytváří kopie stránek, indexuje jejich obsah a hledá hypertextové odkazy, pomocí kterých prochází webové prostředí.

Zde je základní úskalí vyhledávačů:

a) indexovatelná oblast webu (teoreticky) – tzv. **viditelný**, brouzdatelný či povrchový web (visible web, surface web)

b) větší část informací na webu je pro robota vyhledávacího stroje nedostupná, takže nelze provádět její indexaci – hovoříme o **skrytém** nebo také jinak neviditelném, hlubinném (či hlubokém) webu (případně angl. ekvivalenty: invisible web, deep web, hidden web, dark matter).

K tématice hlubokého webu se ještě za chvíli **vrátíme**.

Příklady internetových vyhledávačů:

zahraniční:

Google (<http://www.google.com>), pokročilé vyhledávání: http://www.google.com/advanced_search

Yahoo (<http://www.yahoo.com>)

Bing (<http://www.bing.com>)

Excite (<http://www.excite.com>)

HotBot (<http://www.hotbot.com>)

Teoma (<http://www.teoma.com>)

Oolone (<http://oolone.com>) – příklad tzv. vizuálního vyhledávače

...

české:

Seznam (<http://www.seznam.cz>)

Obr. 1.5 – Úvodní stránka webového vyhledávače pro pokročilé (rozsířené) vyhledávání

Rozšířené vyhledávání

Kritéria vyhledávání stránek

Způsob zadání ve vyhledávacím poli.

všechna tato slova: Zadejte důležitá slova: Zadejte důležitá slova: trojzářezový krycí teriér

přesně toto slovo nebo souloví: Přesná slova zadejte v uvozovkách: "krycí teriér"

kterékoli z těchto slov: Mezi všechna požadovaná slova vložte operátor OR: miniatury OR standardní

žádná z těchto slov: Přidej slova, která nechceš, zadej znaménko minus: -kládace, -"Jack Russell"

čísla od: do: Mezi čísla vlož 2 tečky a uveď měrnou jednotku: 10..15 kg, 200..500 Kč, 2010..2011

Kritéria zúžení okruhu výsledků

jazyk: kterýkoli jazyk Vyhledávání stránek ve zvoleném jazyce.

oblast: všude Vyhledávání stránek publikovaných v určité geografické oblasti.

poslední aktualizace: kdýkoli Vyhledejte stránky, které byly aktualizovány v určitém období.

web nebo doména: Vyhledávání na jednom webu (např. wikipedia.org) nebo omezení výsledků na doménu (např. .edu, .org nebo .gov).

výskyt výrazů: ikdekoliv na stránce Vyhledávání výrazů na celé stránce, v názvu stránky, ve webové adrese nebo v odkazech na hledanou stránku.

Bezpečné vyhledávání: Zobrazit nejrelevantnější výsledky Nastavte ve funkci **Bezpečné vyhledávání**, zda chcete filtrovat sexuálně explicitní obsah.

typ souboru: libovolný formát Vyhledávání stránek v upřednostňovaném formátu.

práva k užití: nefiltrováno podle licence Vyhledávání stránek, které lze volně používat.

Rozšířené vyhled.

Můžete také...

[Najít stránky, které jsou podobné adrese URL nebo na ni odkazují](#)

[Navštívené stránky vyhledávání](#)

[Používat ve vyhledávacím poli operátory](#)

[Personalizovat nastavení vyhledávání](#)

[Nápověda](#) [Ochrana soukromí a smluvní podmínky](#)

Zdroj: Webová stránka vyhledávacího stroje Google

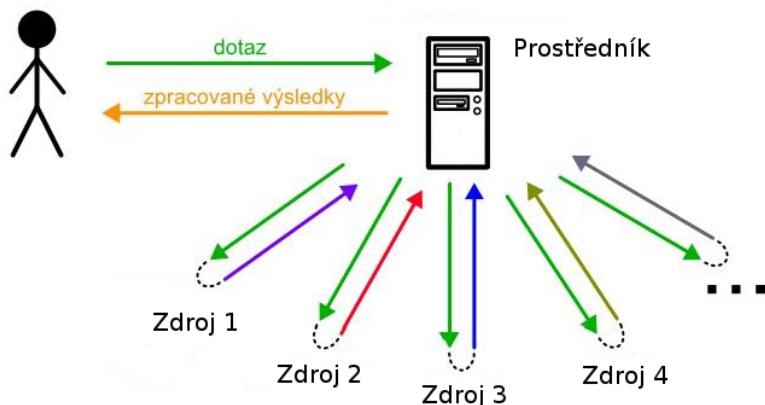
Protože každý z vyhledávacích strojů částečně mapuje jinou část webového prostředí a výsledky dotazu jsou tak rozdílné lze doporučit

Vyhledávání ve více zdrojích

to může být realizováno dvěma způsoby:

- ručně – postupné vyhledávání pomocí jednotlivých vyhledávačů v různých zdrojích
- strojově – souběžné vyhledávání ve více zdrojích pomocí prostředníka

Obr. 1.6 – Schématické znázornění práce s prostředníkem

Z technického hlediska rozlišujeme

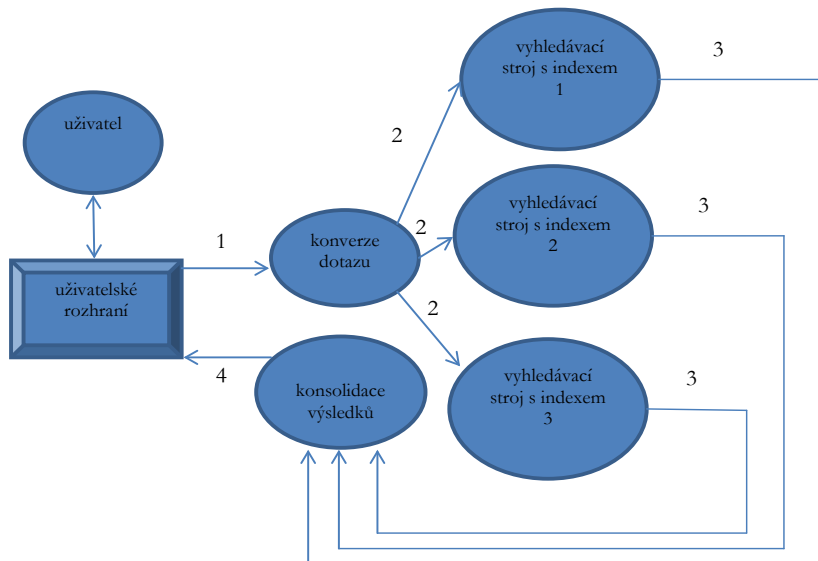
1) **federativní vyhledávače** (tzv. metavyhledávače, distribuované vyhledávání)

Při nichž probíhá sjednocení na úrovni uživatelského rozhraní (vstupů a výstupů).

Jeho činnost můžeme zkráceně popsat:

- I) *rozesílací mechanismus* – výběr vyhledávacích systémů a *agent rozhraní* – konverze dotazu do formátu vyhledávacího systému
- II) *zobrazovací mechanismus* – konverze výsledků do jednotného formátu, zpracování dílčích výsledků (odstranění duplicit, verifikace existence a dostupnosti, řazení podle míry relevance)

Obr. 1.7 – Schéma vyhledávače se sjednocením na úrovni uživatelského rozhraní

1 – zadání dotazu

2 – rozeslání konvertované podoby dotazu do jednotlivých vyhledávačů

3 – výsledky jednotlivých vyhledávačů

4 – konsolidované výsledky

Příklady metavyhledávačů

Jednotná informační brána (JIB) (<http://info.jib.cz>)

OPENTEXT Federated Query Server (Open Text Corporation) (<http://queryserver.dataware.com>)

Clusty (<http://clusty.com>)MetaCrawler (<http://www.metacrawler.com>)Kartoo (<http://www.kartoo.com>)Search (<http://www.search.com>)Dogpile (<http://www.dogpile.com>)Ask (<http://ask.com>)Ixquick (<https://www.ixquick.com>)

Art (<http://art.jib.cz>) – příklad metavyhledávače pro umění

Pro a proti metavyhledávačů

+

vyhledávání z jednoho místa, pouze jednou zadáváme rešeršní dotaz, výsledkem rešerše je jednotný seznam záznamů

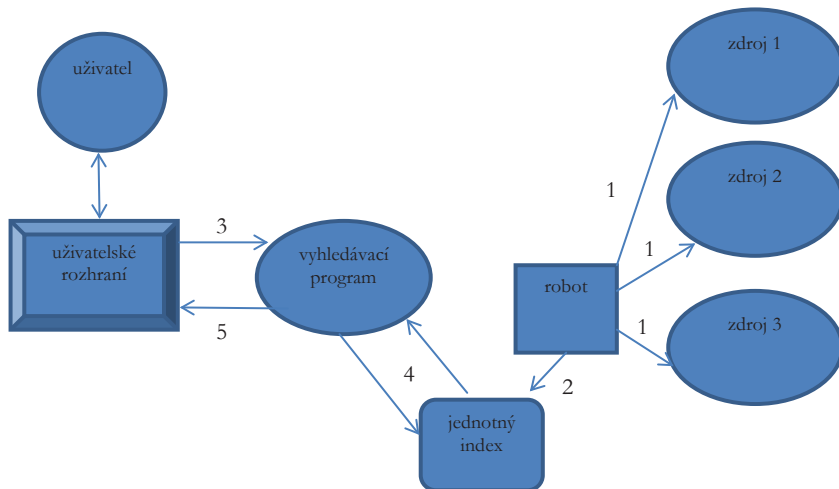
-

většinou limitují počet záznamů z jednoho zdroje, nevyužívají všechny možnosti formulování rešeršního požadavku

2) (**web scale**) **discovery vyhledávače** (systémy)

U těchto systémů pak probíhá sjednocení již na úrovni indexu. Je vytvořen centrální index z *několika* heterogenních zdrojů (různé databáze, katalog, repozitář, aj.), jejich seznam je taxativně definována. Vytvořením přímo z primárních dokumentů a/nebo sloučením už existujících indexů (sklizeň metadat)

Obr. 1.8 – Schéma vyhledávače se sjednocením indexu

1 – prohledání jednotlivých (heterogenních) zdrojů

2 – tvorba indexu

3 – zadání dotazu

4 – vyhodnocení dotazu pomocí indexu

5 – odpověď

Pro zajímavost si uvedme i několik specializovaných vyhledávačů:

Příklady vyhledávačů na sociálních sítích

pro tzv. realtime vyhledávání

Google – pouze po přihlášení do svého účtu

Bing.com/social (<http://www.bing.com/social>)

Wink People Search (<http://wink.com>)

Social Mention (<http://socialmention.com>)

Whos Talkin (<http://whostalkin.com>)

Same Point (<http://www.samepoint.com>)

Příklady ftp vyhledávačů

FileSaerching (<http://www.filesearching.com>)

(Přehled: FTPsearchengines (<http://www.ftpsearchengines.com>)) – v zániku

Hluboký web

Nyní se vrátíme k tématu, které se nám odkrylo v souvislosti s internetovými vyhledávacími stroji – problém tzv. hlubokého webu.

Co rozumíme pod pojmem hluboký web:

Internetové informační zdroje, jejichž obsah není dostupný prostřednictvím standardních vyhledávacích strojů.

(Tkačiková 2003)

Uvádí se, že hluboký web je oproti brouzdatelnému webu větší (3–4x větší počet stránek) (Gil 2012) a obsahuje až 2–50x více informací,¹⁶ které jsou kvalitnější („vydatnější“, např. obsah odborných databází) a také dynamičtější, nejrychleji rostoucí část webu.

¹⁶ S tímto údajem jsem se několikrát setkal, ale nepodařilo se mi zjistit jeho původní zdroj, ani výpočet.

Je také třeba poznamenat, že hranice mezi povrchovým a hlubokým webe není striktní a neustále se s rozvojem vyhledávacích strojů „posouvají“.

Příčiny nedostupnosti pro vyhledávací stroje:

i) příčiny na straně webových stránek:

- dynamický obsah – dynamicky se měnící stránky (informace se generují z databáze, používají interaktivní formuláře)
- neprolinkovaný obsah (odpojené stránky, bez odkazu „na“ a „z“)
- přístup na stránky je chráněn autorizací
- kontextuální stránky – obsah stránek se mění podle kontextu uživatele (pouze pro určité IP adresy, s přesnou navigační sekvencí)
- technologická omezení – zákaz přístupu robotům
- stránka obsahuje většinou obrázky, AV a nedostatek textu – robot nerozumí obsahu
- obsah se mění v reálném čase – o obrovské množství dat, které se neustále mění

...

ii) příčiny na straně vyhledávacích strojů:

- omezení počtu indexovaných stránek z určité domény
- neindexovatelné soubory (komprimované soubory, flash animace, JavaScript či AJAXem generované stránky)
- preferuje indexování populárních stránek (personalizovaný obsah není zajímavý pro většinu uživatelů)

...

(srov. Tkačíková 2003; Buchta 2008, s. 36–37)

Obsah hlubokého webu můžeme rozdělit na:

- 1) neprůhledný web: – soubory, které by mohly vyhledávací stroje indexovat, ale z určitých důvodů tak nečiní; hloubka a frekvence indexování internetu; hloubka a frekvence aktualizace
- 2) soukromý web: vyhledávací stroj obsah indexovat umí, ale správce stránky mu to neumožňuje, nechce (l/p)

- 3) speciální nebo vlastnický web: vstup na stránky až po splnění určitých podmínek (registrace – l/p, finanční úhrada)
- 4) skutečně neviditelný web: – vyhledávací stroje nedokáží (neumí) obsah indexovat (dynamické stránky, flash, komprimované soubory, postscript apod.); odpojené stránky

K úvaze

Zůstává otázkou nakolik je možné se hlubokého webu v budoucnosti zbavit? Jisté řešení nabízí vyřešení technických problémů (analýza obrázků, videí a dalších multi-mediálních dat – řešení tzv. „hrubou silou“), případně implikace sémantického webu (založený na budování obsahu srozumitelného nejen pro lidského uživatele, ale také pro vyhledávací stroje) s použitím metapopisu. Ale stále zůstávají pro vyhledávací stroje úmyslně nepřístupné stránky, což lze v mnoha případech technicky obejít, ale mohou být poškozena práva vystavovatele. Také vždy budou existovat odpojené stránky, které jsou pro roboty nenalezitelné.

Příklady internetových vyhledávačů pro hluboký web

Complete Planet (<http://www.completeplanet.com>) – nabízí hledání ve více než 70 tis. informačních databázích, které jsou organizovány do 42 hlavních předmětových kategorií

LYCOS (<http://www.lycos.com>)

SCIRUS Scirus (<http://www.scirus.com>) – přes 250 mil. vědecky zaměřených www stránek; specializovaný vyhledávací nástroj pro vědecké informace (články, preprinty, patenty, výzkumné zprávy)

Infoplease (<http://www.infoplease.com>) – portál vědeckých informací

Infomine (<http://infomine.ucr.edu>) – primární dokumenty z různých oblastí vědy, vzácné tisky, prvotisky, historické fotografie

InfoMine (<http://www.infomine.com>) – oborový portál pro vyhledávání informací orientovaných na těžební společnosti ve světě (země, firmy, zprávy, grafy, analýzy, aktuality, komodity, technologie, důlní náklady atd.)

Google Scholar (<http://scholar.google.cz>)

2 / Rešerše, základní a pokročilé vyhledávací techniky

Základní pojmy

Nejprve si vymezíme pojmový aparát případně pojmy, se kterými se v souvislosti s vyhledávací činností můžeme setkat:

informační potřeba

- nedostatek informací k řešení nějakého problému či úkolu

informační požadavek

- formulovaná informační potřeba

vyhledávání informací

- činnost, jejímž cílem je identifikace relevantních dokumentů nebo informací v informačních zdrojích (Švejda 2003e) a zahrnuje:

informační dotaz

- informační požadavek formulovaný v informačním jazyce¹⁷ (Švejda 2003a)

rešeršní požadavek

- informační požadavek jako předmět vyhledávání (Švejda 2003d)

rešeršní dotaz

- rešeršní požadavek vyjádřen v dotazovacím jazyce¹⁸ (Švejda 2003c)

¹⁷ informační jazyk – umělý jazyk používaný ke zpracování informací (Balíková 2003c)

¹⁸ dotazovací jazyk – umělý jazyk určený ke komunikaci uživatele s vyhledávacím programem (Kučerová 2003c)

rešerše

z francouzského recherche – hledání, pátrání

1. rešeršní činnost – operace prováděné s cílem získat informace o dokumentech
2. výsledek rešeršní činnosti – soupis bibliografických záznamů, faktografických informací nebo plných textů dokumentů

ladění dotazu

upravování (zpřesnění, zobecnění ...) původně zadaného rešeršního dotazu

klíčové slovo

(keyword)

- slovo-termín, které zadává uživatel a snaží se tím vyjádřit svou informační potřebu; pomocí klíčových slov se snažíme formulovat dotaz; klíčovým slovem je každé slovo zadané pro vyhledávání bez ohledu na to, v které části záznamu se má vyhledávat (srov. Balíková 2003f)

hit (vyhledaný záznam)

- nalezený dokument, který vyhovuje zadanému dotazu (srov. Celbová 2003c)

relevantní hity

- hity odpovídající rešeršnímu požadavku

pertinentní hity

- hity odpovídající subjektivní potřebě (Jonák 2003d)

stop slova

(stop words)

- jsou pojmy, které *nenesou samy o sobě žádný význam*; v češtině jde především o předložky, spojky a některá další slova, v jiných jazycích pak především ještě členy; vzhledem k tomu, že sama žádný význam nenesou, působí jako „výplň“

stop list

- seznam, soupis stop slov

jednoduchý dotaz

(simple queries)

- spočívá v zadání jednoho klíčového slova do vyhledávacího systému, které se nechá vyhodnotit; předností takového dotazu je, že není třeba zjišťovat, jak má být dotaz formulován; nevýhodou je, že je zpravidla získán příliš velký počet hitů; zadávání jednoduchých dotazů má význam v případě, že jsou zadána specifická klíčová slova (např. názvy, jména apod.) nebo se dá očekávat, že dané klíčové slovo není v elektronickém zdroji příliš frekventované

složený dotaz

(complex queries)

- spočívá v zadání více klíčových slov s použitím z některých pokročilých vyhledávacích technik

Obecné schéma metodiky vyhledávání informací: od informační potřeby k řešerši

Schematicky si naznačíme postup při vyhledávání potřebných informací (dokumentů s informacemi):

- 1) *od informační potřeby k informačnímu požadavku*
 - zformulujeme si **co** potřebujeme hledat, jaké oblasti a témata nás budou zajímat
 - současně si uvědomíme i případná související (příbuzná, nadřazená, podřazená) témata a/nebo mezioborové souvislosti
 - provedeme analýzu našeho požadavku a jeho přesnou **formulaci** z hlediska obsahového i formálního (např. typ dokumentu – knihy, články, recenze, konferenční materiály, vědecko-kvalifikační práce,..., jazyková oblast, geografické a časové rozmezí, ...)
- 3) zvolíme vhodný informační **zdroj(e)** vzhledem k našim požadavkům

- 4) *od rešeršního požadavku k rešeršnímu dotazu*
 - provedeme pečlivě výběr **vhodných klíčových slov**, věnujeme pozornost synonymům (zvláště pak správným jazykovým ekvivalentům), variantním názvům, podřazeným a nadřazeným pojmům, doporučujeme využít vhodné termíny tezauru zvoleného informačního zdroje (existuje-li), pamatujeme na problematiku stemování při fulltextovém vyhledávání, zvolíme použité vyhledávací techniky, vše vzhledem k zvolenému informačnímu zdroji
- 5) formulovaný rešeršní dotaz (včetně případných limitů) zadáme do vyhledávače informačního zdroje a provedeme vyhledávání
- 6) provedeme **posouzení** relevantnosti hitů, zda odpovídají našemu informačnímu požadavku
 - při kladném výsledku pokračujeme krokem 8)
 - jinak krokem 7)
- 7) *ladění dotazu*
 - provedeme úpravy rešeršního dotazu jako např. zpřesnění, zobecnění, úprava limitů, aj.

Při rešerši jsou možné 3 typy postupu – strategie:

 - **strategie stavebních kamenů** – identifikujeme skupinu klíčových pojmů, které následně spojujeme pomocí operátorů
 - **strategie rostoucí perly** – postupné rozšiřování dotazu a doplňování o další klíčová slova za účelem získání více vhodných dokumentů, od nejužšího pojmu z rešeršního požadavku (nebo nejspecifičtějšího) k širšímu (obecnějšímu)
 - **strategie osekávání** – postupná specifikace (užší pojem, limity,...) obecného termínu
- 8) na závěr provedeme **výběr** pertinentních hitů a získáme tak požadovanou *rešerši*

V případě, že naše rešerše obsahují přímo dokumenty s požadovanými informacemi (při použití plnotextového zdroje), jsme u cíle.

Jestliže však je naší rešerší bibliografický soupis, zbývá nám ještě získat vlastní dokumenty – to si ukážeme v další kapitole.

Rešerši zpravidla provádíte sami, ale můžete si ji i objednat. Na Univerzitě Palackého můžeme kontaktovat vedoucí knihoven na jednotlivých fakultách, případně pracovníky, kteří se rešeršní činností zabývají, nebo rešeršéry na odd. bibliograficko-informačních služeb knihovny (na Zbrojnici). Rešerše na Univerzitě Palackého jsou vypracovávány pouze pro vyučující, doktorandy a zaměstnance Univerzity Palackého. Až do konce roku 2014 zdarma! Rešerše nejsou zásadně vypracovávány pro diplomové, bakalářské nebo jiné obdobné práce, u kterých je sestavení a dohledání literatury součástí zadání práce.

Pokročilé vyhledávací techniky

Nyní se budeme věnovat některým pokročilým vyhledávacím technikám.

Fráze

Nejjednodušší a nejčastěji využívanou pokročilou vyhledávací technikou pro přesné vyhledávání je použití fráze. Fráze je tvořena kombinací slov, které musejí být v záznamu přítomny přesně v tom pořadí, v jakém je uživatel zadal. Obvykle se zapisuje *pomocí uvozovek* (např. „operace srdce“); je vhodná vždy, když se jedná o ustálené slovní spojení (např. „Pražské jaro“); použití je velmi citlivé na jakékoliv chyby ze strany uživatele – pozor i na mezery mezi slovy.

Použití Booleovské techniky (Booleovských operátorů)

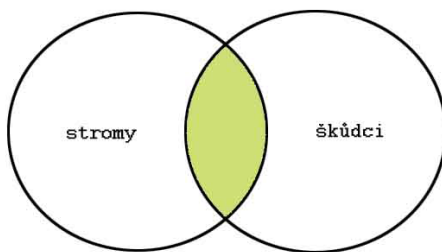
Booleovské operátory odvozují své jméno od matematika a logika 19. století – George Boole (1815–1864) (viz ANON. 2012b); v současné době jsou podporovány většinou z rozhodujících vyhledávacích systémů; používat booleovskou techniku znamená, vkládat pojmy, které hledáme, do určitých logických vztahů pomocí booleovských operátorů jako jsou např. AND, OR, NOT atd.

operátor AND

Chceme-li vyhledat všechny záznamy obsahující pojem „stromy“ a současně všechny záznamy obsahující pojem „škůdci“, musíme oba pojmy v dotazu spojit operátorem AND:

stromy AND škůdci

Vyhledávací systém vyhledá ty záznamy, které obsahují pojem „stromy“ a současně i pojem „škůdci“. Operátor počet hitů zmenšuje, ale zpřesňuje. Znázorněno pomocí Vennova diagramu (ANON. 2012h) (zelená část odpovídá výsledku):

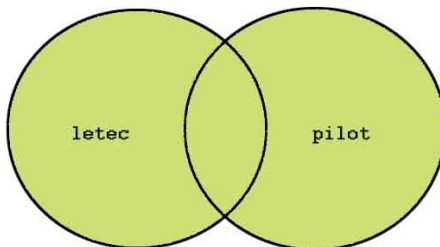

operátor OR

Chceme-li vyhledat všechny záznamy obsahující pojem „letec“ i pojem „pilot“, použijeme operátor OR:

letec OR pilot

Vyhledávací systémem vyhledá všechny záznamy, které obsahují pojem „letec“ nebo pojem „pilot“. Tímto operátorem vyhledávání rozšíříme.

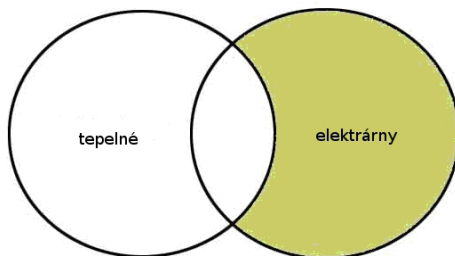

operátor NOT

Jestliže potřebujeme vyhledat všechny záznamy, které obsahují pojem „elektrárny“, ale chceme přitom vyloučit všechny záznamy, které obsahují pojem „tepelné“, použijeme operátor NOT:

elektrárny NOT tepelné

Vyhledávací systém vyhledá všechny záznamy, které obsahují pojem „elektrárny“ a vyloučí všechny ty záznamy, které obsahují pojem „tepelné“, tedy i ty záznamy, které obsahují pojem „elektrárny“ a současně i pojem „tepelné“.

Operátor NOT používejte *velmi opatrně*, jen v opravdu odůvodněných případech, protože jeho zařazení do dotazu může způsobit, že se zbytečně připravíte o užitečné zdroje.

Operátor NOT sice zpravidla významně zmenšuje velikost vyhledané množiny, ale často **na úkor ztráty** určitého množství relevantních informací. Operátor NOT však můžete použít tehdy, stojíte-li za to odstranit z výsledků hledání odkazy obsahující **homonyma** (slova stejně znějící nebo psaná, ale odlišný význam).

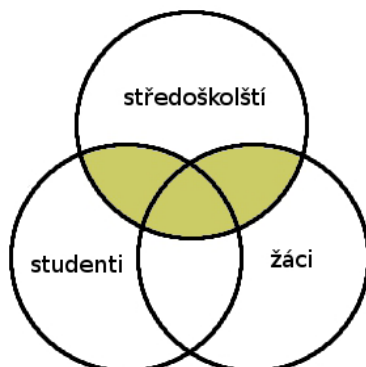
použití závorek ()

Jestliže potřebujeme kombinovat více Booleovských operátorů, je třeba pamatovat na nadřazenost jednotlivých operátorů (AND je nad OR, ...). Pokud potřebujeme změnit nadřazenost, použijeme závorky (). Závorky můžeme vnořovat.

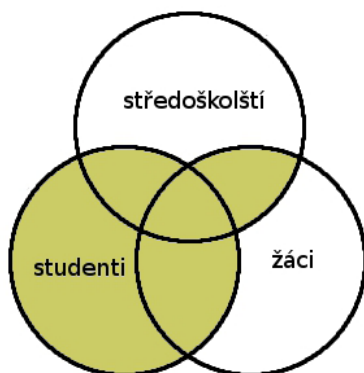
Např. potřebujeme vyhledat všechny záznamy, které obsahují pojem „středoškolských“ a současně „žáci“ nebo „studenti“:

(studenti OR žáci) AND středoškolští

Vyhledávací systém vyhledá všechny záznamy, které obsahují pojem „studenti“ nebo „žáci“ a současně „středoškolští“.

pokud bychom nepoužili závorek „studenti OR žáci AND středoškolští“, výsledek by byl jiný, dal by se znázornit pomocí Vennova diagramu:

Pozor: syntax a podporu konkrétních operátorů je třeba u jednotlivých vyhledávacích systémů prověřit. Některé vyhledávače nerespektují nadřazenost operátorů a postupují zleva doprava.

Použití proximitních (vzdálenostních) operátorů

Kromě výše uvedených Booleovských operátorů nabízejí některé systémy i vyhledávání pomocí „jemnějších“ operátorů, které umožňují přesnější formulace dotazů. Proximitní neboli vzdálenostní operátory NEAR, BEFORE, AFTER jsou podporovány spíše systémy, které obsahují plné texty dokumentů, a je proto významné, jak jsou hledané pojmy v dokumentu od sebe vzdálené

NEAR

- „blízko“; podobný význam jako AND, ale oba pojmy, které do dotazu zadáme, se musejí vyskytovat v určité vzdálenosti (měřeno ve slovech) od sebe; použití NEAR znamená, že chceme pouze záznamy, které obsahují oba pojmy blízko sebe

ADJACENT

- vedle sebe, sousedí (bezprostředně); „obousměrná fráze“

BEFORE

- podobný význam jako NEAR s tím, že první pojem, který do dotazu zadáme, se musí nacházet v dokumentu před druhým pojmem

AFTER

- má podobný význam jako NEAR s tím, že první pojem se musí nacházet v dokumentu za druhým pojmem

WITHIN

- vyhledaný záznam bude obsahovat daná slova vzdálená určitým počtem (n) slov v pořadí, v jakém byla zapsána

PARAGRAPH

- daná slova se budou ve vyhledaném záznamu vyskytovat ve stejném odstavci

Použití zástupných (maskovacích) znaků

(wild cards)

hvězdičková konvence *

- tj. použití znaku „*“, ke zkrácenému vyjádření slov, která mají stejný začátek. Např. „učitel*“; nahrazuje jedno a více písmen, po zadání takového dotazu systém vyhledá všechny záznamy, které obsahují pojem učitel, ale učitelský, učitelky, učitelům atd. hvězdička v tomto případě nahrazuje libovolný počet znaků.

zástupný znak „?“

- používá se místo jednoho písmena ve slově v případě, že nevíme přesně gramatický tvar; např. „filo?ofie“; otazník nahrazuje jakékoliv písmeno; v tomto případě jsou nalezena slova „filosofie“ a filozofie“ (v angličtině např. gray – grey)

zástupný znak „#“

- nahrazuje jeden / žádný znak uprostřed nebo na konci slova

Jiné operátory

užívány vždy bez mezery

+ (plus)

- slouží pro vyhledávání s použitím stop-slov, např. spojky, předložky (Petr +I.)

– (minus)

- stejná funkce jako operátor NOT (-Praha)

| (svislá čára, pravý Alt+w)

- stejná funkce jako operátor OR (letec|pilot)

~ (tilda, vlnovka)

- slouží pro vyhledání včetně synonym (nutná existence synonymického slovníku na straně použitého vyhledávače)

... (tři tečky)

- slouží pro vyhledání rozpětí čísel, od - do (10...16 století)

další operátory pro Google : viz <http://opencommunity.cz/operator-y-google>

(více na ANON. 2011)

3 / Typologie a zpracování informačních zdrojů

Typologie informačních zdrojů

Informační zdroje můžeme různě rozlišovat podle jednotlivých hledisek (*principium divisionis*).

Pro naši práci je pak nejdůležitější hledisko **přítomnosti cílového dokumentu („vyhledávací hledisko“)** (srov. Papík 2011, s. 70, 103), kdy rozlišujeme:

- zdrojové, **primární** – přímé informace, vlastní zdroj informací, plno-textový zdroj
- referenční (odkazové), **sekundární** – metainformace, nepřímé informace, informace o primárním zdroji

Někdy je při tomto rozlišení vyčleněn typ **terciární** pramen (případně chybně terciální) – metainformace o metainformaci (např. rozcestník bibliografických databází)

Tabulka příkladů primárních a sekundárních informačních zdrojů:

primární informační zdroje	sekundární informační zdroje
monografie ^I sborníky ^{II} články ^{III} výzkumné zprávy ^{IV} výsledky měření (laboratorní aj.) kroniky ^V matriky ^{VI} ...	bibliografické záznamy ^{VII} různých forem: katalogy knihoven ^{VIII} souborné katalogy ^{IX} bibliografie ^X referátové časopisy ^{XI} bibliografické databáze ^{XII} nakladatelské soupisy literatury ... rejstříky ^{XIII} adresáře ^{XIV} ...

^I monografie – neseriálový dokument (publikace), tj. dokument skládající se z jedné části nebo z většího, předem stanoveného nebo předpokládaného, konečného počtu částí, pokud tvoří jednu bibliografickou popisnou jednotku.

^{II} sborník – publikace obsahující dva či více samostatných textů, zpravidla alespoň rámcově tematicky příbuzných, se společným názvem

- III článek – dokument odborné, publicistické nebo literární povahy, obsahově a formálně relativně uzavřený, publikovaný v novinách, časopise, sborníku nebo v jiné publikaci
- IV výzkumná zpráva – zpráva uvádějící údaje o řešení výzkumného úkolu, jeho postupu a dosažených výsledcích
- V kronika – dějepisický žánr poskytující souvislé vyprávění o dějinách nějakého celku (kláštera, církve, národa, státu), vyjadřující sociálně politickou tendenci a mající literární záměr estetického působení a pobavení; od 19. stol. také dílčí, zpravidla roční zápisy o událostech v rámci menšího celku (obce, spolku apod.)
- VI matrika – úřední kniha, do níž byla za určitým cílem zapisována jména osob, splňujících požadavky evidence příslušné instituce
- VII bibliografický záznam – „záznam o primárním dokumentu“, metadata: jednotně vytvořené a formálně upravené (otázka standardizace) záznam o dokumentu; umožňuje identifikaci dokumentu tím, že představuje v něm obsažené dílo, jeho vyjádření, jeho provedení do podoby dokumentu a jeho fyzickou jednotku, dále umožňuje jeho vyhledání a získání přístupu k němu; skládá se z bibliografického popisu, jmenných a (další ne nutně) věcných selekčních údajů, obsahové charakteristiky, lokačních, exemplářových a kódovaných údajů (Vodičková 2003a)
- VIII knihovní katalog – soubor katalogizačních záznamů o dokumentech, které daná instituce uchovává ve svých fondech nebo které trvale nebo dočasně zpřístupňuje, vytvářený podle předem stanovených zásad
- IX souborný katalog – knihovní katalog obsahující částečně nebo v úplnosti záznamy dokumentů více než jedné knihovny nebo informační instituce
- X bibliografie – seznam dokumentů zpracovaný podle určitých zásad, pravidel a hledisek
- XI referátové periodikum (časopis) – bibliografické periodikum, většinou produkt činnosti referátové agentury, obsahující záznamy o dokumentech s referáty nebo jen s referujícími anotacemi, pro se vymezenou oblast vědy nebo techniky; např. zaniklý časopis Management Digest (<http://www.digest.cz>) nebo nejstarší (založen r. 1830 (Šilhánek 2009, s. 849) Chemisches Zentralblatt (<http://www.infochem.de/products/databases/czb.shtml>) – dnes databáze
- XII bibliografická databáze – databáze, jejíž datovou základnu tvoří bibliografické informace, vymezené obsahově, typem popisovaných zdrojů nebo jejich lokací
- XIII rejstřík (index) – dokument obsahující soupis významných pojmů nebo údajů objevujících se v dokumentu, uspořádaných podle jednotného principu (abecedně, systematicky, chronologicky) a doplněných odkazem na místo jejich výskytu
- XIV adresář – publikace s výčtem osob, organizací, produktů i jiných položek sestaveným dle stanoveného hlediska (tematického, chronologického, teritoriálního aj.), uspořádaným abecedně nebo systematicky, uvádějící kontextové významné informace (identifikační, kontaktní, o struktuře, aktivitách apod.)

Samozřejmě jsou možná i jiná hlediska pro typologii informačních zdrojů. Uvedeme si pro přehled jejich stručný přehled.

Typologie informačních zdrojů z hlediska:

- **obsahového** (multioborové x odvětvové x speciální: politické, ekonomické, právní; regionální, organizací, ...)
- **vydávání** (periodické, jednorázové)
- **cílové skupiny** (vědecké a vědecko-technické, pro praxi, ...)

- **formy** (textové, obrazové, multimediální, ...)
- **nosiče** (tištěné; elektronické: hmotné x sítové; mikrografické)
- **přístupnosti** (veřejné, komerční, privátní, ...)
- **stupně zveřejnění** (publikované, neveřejné, polopublikované – tzv. šedá literatura)

vědecké původnosti (odborné informační zdroje podle charakteru a účelu (Vymětal 2010, s. 75–79))

Postup při vyhledávání a získání informačních zdrojů

Načrtne základní schéma postupu při vyhledávání informací:

1. Vyhledávání v **sekundárních zdrojích**, které poskytují přehled o tom, co všechno bylo na dané téma publikováno ve formě bibliografických záznamů, někdy doplněných o abstrakt¹⁹ nebo o anotaci²⁰.

Příklady hlavních sekundárních zdrojů:

- katalogy knihoven
- databáze (dostupných na naší alma mater)

Web of Science (<http://isiknowledge.com>)

Bibliographia medica Čechoslovaca (<http://www.medvik.cz/bmc>)

Biological Abstracts (<http://ovidsp.ovid.com/autologin.html>)

Periodicals Index Online (<http://pio.chadwyck.co.uk>)

Art & Design Collection (ProQuest <http://search.proquest.com>)

PsycINFO (EBSCO Host <http://search.ebscohost.com>)

Art Index Retrospective (EBSCO Host <http://search.ebscohost.com>)

a další (viz <http://ezdroje.upol.cz>)

2. Dohledání a získání **primárních dokumentů**. Tento krok má na dvě možnosti:

¹⁹ abstrakt – stručná prezentace textu, definuje cíle práce, metodologický postup, výsledky a závěry

²⁰ anotace – stručně popisuje problematiku uvedenou v textu a závěry

- 2 A.** primární dokument v **elektronické** podobě můžeme získat z prostředí internetu, „plnotextových“ databází, ...

Příklady primárních zdrojů (opět dostupných na naší alma mater):

Science Direct (<http://www.sciencedirect.com>)

Oxford Journals Online (<http://www.oxfordjournals.org>)

JSTOR (Journal Storage, <http://www.jstor.org>)

Cambridge Journals Online (<http://journals.cambridge.org>)

Periodicals Archive Online (<http://pao.chadwyck.co.uk>)

American History in Video (<http://ahiv.alexanderstreet.com>)

Art Source (EBSCO Host <http://search.ebscohost.com>)

a další (viz <http://ezdroje.upol.cz>)

nebo

- 2 B.** primární dokument v **tištěné** podobě (volíme většinou při neexistenci elektronické verze) můžeme získat
- a) z dostupné klasické knihovny (knihovna UP, Vědecká knihovna v Olomouci, ...) nebo
 - b) pomocí DDS²¹, které pak může být realizována prostřednictvím MVS²², MMVS²³, EDD²⁴ či DDD²⁵, nebo cenově náročnější EOD²⁶ – na naší univerzitě **oddělením meziknihovní výpůjční služby knihovny UP** (<http://www.upol.cz/index.php?id=11027>)
 - c) nákupem, zde však musíme počítat s finančními náklady, především pak při nákupu zahraničních zdrojů.

²¹ DDS – Document Delivery Services, služba dodávání dokumentů

²² MVS – meziknihovní výpůjční služba

²³ MMVS – mezinárodní meziknihovní výpůjční služba

²⁴ EDD – Electronic Document Delivery, elektronické dodávání dokumentů

²⁵ DDD – dodávání digitalizovaných dokumentů

²⁶ EOD – eBook on Demand, dokument digitalizovaný na objednávku

Identifikace a indexace informačních dokumentů (zdrojů)

Pokud není realizováno fulltextové prohledávání dokumentů jsou klíčová slova zadaná při vyhledávání porovnávána s metapopisem dokumentů. Ten je pak složen z bibliografického záznamu, přiřazených klíčových slov a případně abstraktem nebo anotací. Takovýto metapopis je vytvořen činností pracovníka zpracovávajícího daný dokument do databáze. Stručně si naznačíme proces tohoto pořádání (organizování) primárních informačních zdrojů. Pořádání zdrojů je fundamentální požadavek dohledatelnosti. Lapidárně řečeno:

„co není zkatalogizováno, neexistuje“

Jako souhrnný pojem pro proces indexace a identifikace dokumentů používáme:

katalogizace

popis, zpracování, nepřesně také identifikační popis, identifikace (cataloguing)

1. Jmenný a věcný popis dokumentů, někdy chápány úžeji pouze jako jmenný popis dokumentů, jindy obecněji jako tvorba katalogizačních záznamů pro různé druhy katalogů a jejich organizace.

(Vodičková 2003b)

Každý dokument (knihy, periodika, zvukové a elektronické dokumenty), který má být součástí jakéhokoli fondu se musí pečlivě a důkladně zpracovat – zkatalogizovat. Katalogizace pak probíhá z hlediska

- a) jmenného (co a od koho) – identifikace
- b) věcného (o čem a jak) – indexace

Výsledkem procesu katalogizace je vytvoření bibliografického a/nebo katalogizačního záznamu, který umožňuje zpřístupnit dokument. Dokument je tak zařazen do určitého systému a je možné jeho zpětné vyhledávání – což je hlavní důvod katalogizace. Čím lépe se dokument zpracuje a popíše, tím lépe nebo hůře se následně najde ve fondu.

Uživatel může snadno vyhledávat podle identifikačních údajů – autora, názvu, jednotlivých slov z názvu a případně dalších. Nebo lze vyhledávat podle tématu – dokument, „o něčem“ – pomocí indexačních údajů – předmětová hesla, číselné třídíky Mezinárodního desetinného třídění aj.

Identifikace

Jmenný popis jednotlivých informačních zdrojů je určen mezinárodními pravidly **ISBD**²⁷ a **AACR2**²⁸, která jsou závazná pro jmennou katalogizaci a stanovujících strukturu popisných údajů a interpunkci a umožňují tak její srozumitelnost bez ohledu na jazykovou oblast (srov. Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí (IFLA) 1993, s. I).

Příklad katalogizačního záznamu, včetně jmenného a věcného popisu:

Kepler, Lars

Hypnotizér / Lars Kepler ; [ze švédského originálu ... přeložila Azita Haidarová].

-- 1. vyd. -- Brno : Host, 2010. -- 534 s. ; 21 cm. -- (Krimiromán)

ISBN 978-80-7294-399-9 (váz.). -- ISBN 978-80-7294-812-3 (soubor : krabice)

Název orig.: Hypnotisören

V r. 2012 vyšlo v krabici pod společným názvem: Případy komisaře Joony Linny Rozložená tit. s., dotisk 2010 -- Část nákladu distribuována s dalšími 2 svazky souboru (Svědkyňe ohně; Paganiniho smlouva) v kartonové krabici (ISBN souboru pouze na krabici) pod společným názvem Případy komisaře Joony Linny 1-3

* švédské romány * detektivní romány * thrillery (romány)

²⁷ ISBD – International standard bibliographic description, mezinárodní standardy pro bibliografický záznam

²⁸ AACR2 – Anglo-American Cataloguing Rules, 2nd edition, Anglo-americká katalogizační pravidla 2. vydání

Tentýž záznam ve formátu MARC 21²⁹

008		101101s2010----xr-----e-----000-f-cze--
020	a	978-80-7294-399-9 (váz.)
020	a	978-80-7294-812-3 (soubor : krabice)
041 1	a	cze
	h	swe
100 1	a	Kepler, Lars
765 0	t	Hypnotisören
	9	Česky
	4	aut
245 1 0	a	Hypnotizér /
	c	Lars Kepler ; [ze švédského originálu ... přeložila Azita Haidarová]
246 1	i	V r. 2012 vyšlo v krabici pod společným názvem:
	a	Případy komisaře Joony Linny
250	a	1. vyd.
260	a	Brno :
	b	Host,
	c	2010
300	a	534 s. ;
	c	21 cm
490 1	a	Krimiromán
500	a	Rozložená tit. s., dotisk 2010
500	a	Část nákladu distribuována s dalšími 2 svazky souboru (Svědkyňe ohně; Paganiniho smlouva) v kartonové krabici (ISBN souboru pouze na krabici) pod společným názvem Případy komisaře Joony Linny 1–3
655 7	a	švédské romány
	2	czenas
655 7	a	detektivní romány

²⁹ formát MARC 21 – **MA**chine-**R**eadable **C**ataloging, formát pro strojově čitelnou katalogizaci

	2	czenas
655 7	a	thrillery (romány)
	2	czenas
072 7	a	821.11
	x	Germánské literatury
	2	Konspekt
	9	25
080	a	821.113.6-31
	2	MRF
	a	(0:82-312.4)
	2	MRF

kde

1. sloupec jsou čísla tagů
2. a 3. hodnoty indikátorů
3. označení subtagů
- a 4. vyplněné hodnoty

Vybrané identifikátory, registry identifikátorů

Vzhledem k velkému množství zdrojů existuje potřeba jejich jednoznačné identifikace (rozlišení mezi jednotlivými entitami). K tomu slouží identifikátory, vytvořené konvencí nebo jako sociální dohoda (Bratková 2007, s. 3). Ty by pak měly splňovat dva základní požadavky (srovnej Sklenák 2001, s. 363):

- a) jednoznačnost – identifikátor je přiřazen jednomu zdroji, ale naopak nemusí
- b) trvalost (ve smyslu sepětí se zdrojem)

Můžeme rozlišovat:

- jednoduché (prosté) identifikátory – bez vnitřní informace
- složené – (komplexní, inteligentní) identifikátory – nesou obsahovou informaci o zdroji

Existují identifikátory pro různé skupiny objektů:

1. identifikátory pro jmenné autority (autory)

Tyto identifikátory jsou snahou o trvalou a globálně platnou identifikaci.

Jejich vytváření a případné užívání však naráží na značnou problematičnost a nákladnost. Proto nebyly doposud nikdy trvale nezavedeny (ve světovém měřítku). Mezi jednotlivé projekty a pokusy patří např.:

ISADN

International Standard Authority Data Numer – mezinárodní standardní číslo autoritních záznamů

INSAN

INternational Standard Author Numer – mezinárodní standardizované číslo autorů

WorldCat Identities

VIAF

Virtual International Authority File

ISNI

International Standard Name Identifier – mezinárodní standardní identifikátor jména
Realizovaný projekt identifikátoru pro oblast správy autorských práv (ISO 27729) s možností rozšíření do ostatních oblastí: – podrobně na Wikipedii (ANON. 2012d) nebo (Bratková 2011)

ResearcherID

identifikátor vědce, <http://www.researcherid.com>

Jedná se o jeden identifikátorů na komerční bázi. Je součástí činnosti společnosti Thomson Corporation. Je volně dostupný včetně metadatového záznamu a je náznakem možného řešení problému jednoznačné identifikace autorů aplikovaný v citačním rejstříku SCI (Science Citation Index).

„Jde o moderní webovou aplikaci, která umožňuje, aby si vědec sám vyplnil a průběžně aktualizoval určitou sadu personálních údajů, k nimž patří preferovaná forma příjmení a křestního jména, jiné formy jména (včetně variant s diakritikou apod.), emailová adresa, pracoviště vědce, vědecký profil vyjádřený pomocí předmětové kategorie, klíčových slov a popisu. Uživatel uvnitř editačního rozhraní sám rozhoduje, které údaje se, kromě údajů standardních, budou zobrazovat veřejně a které ne.“ (Bratková 2008b, s. 13)

2. Identifikátory pro hmotné informační entity

Název není úplně správný, uváděné identifikátory byly sice původně užívány pouze pro dokumenty hmotné povahy (knihy, časopisy, ...), ale s rozvojem internetu a elektronického publikování vůbec se užívají i pro elektronické ekvivalenty původně pouze hmotných informačních entit (elektronické knihy, webziny, ...).

ISBN

International Book Standart Numer – mezinárodní standardní číslo knihy

Vzniklo koncem 60. let ve Velké Británii původně jako národní systém. Nejprve součást obchodní komunikace mezi nakladateli a knihkupci, postupně nabývalo významu i pro knihovny (jako selekční údaj). Rozšířilo do více než 170 zemí. V České republice je zavedeno od roku 1989 (tehdy ještě Československá socialistická republika).

ISBN slouží především knižnímu obchodu (jeho prostřednictvím lze knihy objednávat a vést skladovou agendu), knihovnám (pro jednoznačnou identifikaci titulu v bibliografických databázích, ale i pro potřeby meziknihovnických služeb) i nakladatelům (pro kontrolu vlastní produkce i pro vedení skladu).

Původně 10ti místní (poslední znak mohl být X), od r. 2007 13ti místní. Je příkladem tzv. *inteligentního* či složeného (komplexního) identifikátoru, který kromě vlastní identifikace nese explicitní informaci:

1. *blok*: 1.–3. znak: 978 – kód pro ISBN
2. *blok*: kód oblasti (1–5 čísel; 0 a 1 označují anglicky mluvící země, 2 francouzsky mluvící země, 3 němčinu, 4 japonštinu, 5 ruštinu, 7 čínštinu atd., pro Česko a Slovensko se používá identifikátor 80, Bhútán má kód 99936)
3. *blok*: kód nakladatele, až 7místný

4. blok: vydání, max. 6 čísel, zarovnáno zleva nulami

5. blok: kontrolní číslo³⁰

např.

ISBN 978 - 80 - 00 - 01965 - 9

1. 2. 3. 4. 5.

problémové oblasti: verze knihy (vázaná x brožovaná) mají různé ISBN – otázka uvádění ISBN v citaci

celosvětovým orgánem systému ISBN je Mezinárodní agentura ISBN v Londýně (<http://www.isbn-international.org>)

v ČR přiděluje ISBN Národní agentura ISBN se sídlem v Národní knihovně ČR

ISMN

International Standard Music Numbering – mezinárodní standardní číslování hudebnin

Existuje od roku 1995 (Německo). V ČR je v provozu od roku 1996. Systém vznikl v důsledku úspěchu ISBN a je určen pro specifický druh publikací – tištěné hudebniny. V současné době je v systému ISMN registrováno 40 zemí.

Číslo ISMN slouží především knižnímu obchodu (jeho prostřednictvím lze objednávat hudebniny a vést skladovou agendu), knihovnám (pro jednoznačnou identifikaci titulu v bibliografických databázích, ale i pro potřeby meziknihovních služeb) i hudebním vydavatelům (pro kontrolu vlastní produkce i pro vedení skladu).

Původně 10ti místné a předcházelo vlastnímu číslu M (např. M-2600-0043-8) od 2008 je 13ti místné, kde je 1. blok číslo 979 – kód pro ISMN (např. 979-0-2600-0043-8)

³⁰ kontrolní číslice je zvolena tak, aby zbytek po dělení váženého součtu všech číslic deseti byl nulový, přičemž jako váhy se používají střídavě čísla 1 a 3, např. ISBN 978-80-00-01965-9

ISBN	9	7	8	8	0	0	0	0	1	9	6	5	9
váhy	1	3	1	3	1	3	1	3	1	3	1	3	1
výsledek	9	21	8	24	0	0	0	0	1	27	6	15	9

$$9 + 21 + 8 + 24 + 0 + 0 + 0 + 0 + 1 + 27 + 6 + 15 + 9 = 120$$

Skladba stejná jako u ISBN (bloky 1–5)

ISSN

International Serial Standart Numer – mezinárodní standardní číslo seriálu

Vzniklo koncem 60. let ve Spojených státech, kde se původně ISSN přidělovala centrálně. Postupně se rozšířilo do více než 75 zemí. V ČR je zavedeno od začátku 70. let (tehdy ještě ČSSR).

Jedná se o osmimístné číslo tvořené číslicemi od 0 do 9 rozdělených do dvou čtyřmístných skupin se spojovníkem. Posledním (kontrolním) znakem může být též římská číslice X (s hodnotou 10) a vypočítává tak aby pro celé ISSN platilo: součet číslic násobených postupně váhami 8 až 1 je dělitelný jedenácti.

ISSN se vztahuje k tzv. klíčovému názvu publikace, tzn. že se změnou názvu se mění ISSN.

Je bez sémantického obsahu (pouze poslední číslo je kontrolní). ISSN slouží především knižnímu obchodu – usnadňuje objednání i prodej při převedení ISSN do čárového kódu EAN, dále knihovnám – zejména při subskripci, ale i pro potřeby meziknihovních služeb, a vydavatelům – pro kontrolu vlastní produkce.

Celosvětovým orgánem systému ISSN je Centrum sítě ISSN v Paříži (<http://www.issn.org>), v ČR přiděluje Národní středisko ISSN se sídlem v Národní technické knihovně.

CODEN

CODE Number

Alfanumerický 6ti místní kód, původně vyvinut v roce 1963 vědeckou společností ASTM pro vědecké a technické publikace (<http://www.astm.org>). Po úspěšném rozšíření převzala zodpovědnost za udržování a přidělování identifikátoru CODEN v roce 1975 American Chemical Society (ACS, <http://www.acs.org>). CODEN přiděluje primárním dokumentům organizace International CODEN Service (ICS), která působí v rámci ACS. CODEN pokrývá hlavně oblast vědeckých a technických seriálových publikací.

CODEN i některé další údaje o zdrojovém dokumentu lze zjistit ve volně přístupném nástroji CAS Source Index (<http://cassi.cas.org/search.jsp>).

př. ACGC(Asian Coordinating Group for Chemistry) Chemical Research Communications, CODEN ACRCFA, ISSN 1020-5586

(viz též Wikipedia contributors 2012a)

Další identifikátory:

ISRN – International Standard Report Numer, mezinárodní standardní číslo technické zprávy

ISRC – International Standard Recording Code, mezinárodní standardní kód nahrávky

BICI – Book Item and Contributor Identifier, připravovaný standard pro identifikaci částí knih, jako jsou svazky vícesvazkových děl, kapitoly knih apod.

ISWC – International Standard Musical Work Code, mezinárodní standardní kód pro hudební díla

ISAN – International Standard Audiovisual Number, mezinárodní standardní číslo audiovizuálního dokumentu

...

3. Identifikátory pro elektronické (digitální) informační entity

URI

Uniform Resource Identifier – jednotný identifikátor zdroje

Obecný soubor pojmenování a adres internetového zdroje skládající se z řetězce znaků, který odkazuje na zdroj dostupný na World Wide Web. Slouží jako jednoduchý a rozšiřitelný prostředek k jednoznačné identifikaci libovolného zdroje s libovolným obsahem (textový dokument, obrazy či grafika, zvukový záznam, animovaný obrázek, software atd.). Rozlišují se dva typy URI: URL a URN.

(viz Celbová 2003e)

Tento typ identifikátoru popisuje zdroj pouze z hlediska jeho identity nebo čistě z hlediska toho, jak je možno zdroj nalézt, nebo i obojí současně – přesnou identitu zdroje i jak je možno ho dosáhnout (cestu či adresu).

URL

Uniform Resource Locator – jednotný lokátor zdroje

Standardizovaný formát lokalizace zdrojů na internetu. Nejznámější a nejrozšířenější typ URI, nemá ovšem funkci trvalého identifikátoru. URL slouží pro různé typy služeb internetu (HTTP, FTP, Telnet, Gopher atd.). Specifikuje jméno a typ zdroje, hostitelský počítač, adresář, kde lze zdroj nalézt, a přenosový protokol potřebný pro použití zdroje. Tentyž zdroj může být prezentován na internetu na více adresách a přístupný pod různými protokoly.

(viz Celbová 2003f)

Určuje 1) doménovou adresu serveru, 2) umístění zdroje na serveru (oddělený pomocí /) a 3) protokol, kterým je možno zdroj zpřístupnit (+ znak :/), např.

3	1	2
http ://	cs.wikipedia.org	/wiki/Uniform_Resource_Locator
telnet://	ustlib.ust.hk	
ftp://	x232.upol.cz	/piacek.cmtf

URN

Uniform Resource Name – jednotný název zdroje

Standardizovaný formát identifikace zdrojů na internetu, který slouží k trvalému a jednoznačnému určení zdroje nezávisle na jeho umístění (bez ohledu na jméno domény nebo serveru). URN je složené jméno, které se skládá ze jména identifikační autority a identifikátoru objektu přiřazeného touto autoritou. Specifický obsah identifikátoru může být strukturovaný a srozumitelný i pro uživatele, pokud zná pravidla přiřazování identifikátoru v rámci dané identifikační autority.

(viz Celbová 2003g)

URN musí splňovat tyto požadavky: globální platnost, jednoznačnost, trvalost, rozšiřitelnost (škálovatelnost)

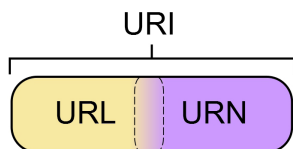
Jeho struktura: prefix indikace (1) : identifikace jmenného prostoru (2): vlastní identifikace (3)

např.

1	2	3
urn:	inet:	dts.edu.au:tr80
urn:	isbn:	0-550-10255-8
urn:	doi:	10.1045/january99-bearman

Tento indikátor bohužel neurčuje lokalizaci! – neříká nic o tom, jak se k dokumentu dostaneme. K tomu slouží případný resolver (služba směrování). Navíc není ještě ve své aplikaci plně funkční.

Vztah mezi URI, URL a URN vyjadřuje následující schéma (Eulerův diagram)

Zdroj: Wikipedia (Torres 2010)

DOI

Digital Object Identifier – identifikátor digitálních objektů

Prostředek pro trvalou identifikaci a propojení dokumentů (objektů), na které se vztahuje intelektuálního vlastnictví.

(viz Celbová 2003a)

DOI je typ URN

Je jedinečný a stálý identifikátor přidělený digitálnímu objektu – jediné entitě bez ohledu na její formu. Je strojem čitelný identifikátor umožňující komunikaci mezi

různými systémy. Může obsahovat další identifikátor (např. ISBN, ISSN), což je jeden ze znaků jeho interoperability.

Kromě řady dalších funkcí je nástrojem, který usnadňuje nakládání s digitálními objekty i z pohledu duševního vlastnictví (což je i původní motiv jeho vzniku).

Syntaxe identifikátoru:

10.prefix/sufix

prefix – kód nakladatele (vlastníka práv)

sufix – kód konkrétního objektu, jehož struktura je plně ve vůli vlastníka práv (využívá tradiční standardy a je proto výrazně interoperabilní)

např. 10.1002/123456

10.1002/[ISBN]0-471-58064-3

DOI jsou dnes běžně přidělovány časopiseckým článkům v jejich elektronických verzích, ale mohou být a jsou využívány **pro jakékoliv** objekty umístěné na síti.

Přidělování těchto identifikátorů je svěřeno registračním organizacím, které zastřešuje a řídí International DOI Foundation (IDF, <http://www.doi.org>).

Evropskou registrační agenturou DOI je mEDRA (<http://www.medra.org>)

V primitivní podobě slouží DOI k přesměrování na URL. Hlavních výhodou odkazování na digitální objekt prostřednictvím DOI je stálost tohoto identifikátoru. To umožňuje snadno a bez jakéhokoliv přerušení integrovat objekty, jimž byl DOI přidělen, do nových služeb. Stačí pouze aktualizovat adresy (URL), kdykoliv dojde k přemístění na jiný server.

Nástroje pro zjišťování aktuálního umístění digitálních objektů je Handle System (<http://www.handle.net>), kde společně s DOI a URL jsou v rejstříku uložena i metadata popisující daný digitální objekt, případně různé formáty, ve kterých je zveřejněn (HTML, PDF, XML) případně jeho další umístění na síti. To umožňuje přesměrování uživatele na jím upřednostňovaný datový formát či server. Využívání DOI je základem vzájemného propojení digitálních objektů prostřednictvím citací v rámci

spolupráce nakladatelů, kteří jsou členy systému CrossRef (DOI resolver,) <http://www.crossref.org>).

Dohledání DOI pro konkrétní objekt (článek) a naopak:

<http://www.crossref.org/guestquery>

<http://www.medra.org>

Bohužel žádný z uvedených systémů není podle našich testování zaručený – existující DOI článku nebyl nalezen ani v jednom ze systémů.

(zpracováno především podle: (Tkačíková 2010, s. 53–62)

ARK

Archival resource key – klíč archivního zdroje

Jde také o trvalý identifikátor, se specifickou URL (Bratková 2008b, s. 9). Je používán v USA, Francie (projekt digitální knihovny Gallica a pak i dál) (Bratková 2008a, s. 15).

Další identifikátory elektronických objektů viz (Sklenák 2001, s. 363–367; Bartošek 2004, s. 9–14; Bratková 2007, 2008b; Tkačíková 2010, s. 35–62)

Indexace

Druhou možností vyhledávání potřebných informačních zdrojů je vyhledávání pomocí témat – tzv. předmětové vyhledávání. To je umožněno díky přiřazeným pojmům vyjadřující obsahovou stránku dokumentu, které je součástí tzv. věcné (předmětné) katalogizace³¹. Tomuto procesu se říká

indexace

heslování, indexování
(indexing)

Proces vyjádření obsahu dokumentu pomocí prvků selekčního jazyka, obvykle s cílem umožnit zpětné vyhledávání. (Balíková 2003b)

³¹ jiná je pak ještě systematická katalogizace – indexace pomocí znaků umělého jazyka (notací)

Typologie indexace

- pojmová nebo slovní
- automatická, intelektuální („ruční“), poloautomatická (kombinace obou předchozích)
- post- nebo pre- koordinovaná
 - prekoordinace: vztahy mezi lexikálními jednotkami definovány už při indexování dokumentu (na vstupu) – zvyšuje přesnost
 - postkoordinace: vztahy mezi lexikálními jednotkami definovány až při formulaci dotazu (na výstupu) – zvyšuje úplnost

Automatická (strojová) indexace

Zjednodušeně by se dalo říct, že nejjednodušší formou automatické indexace – indexace plného textu (Google) , kde klíčovými slovy pro metapopis dokumentu jsou všechna jeho slova.

problémy (zejména):

- text obsahuje pojmy, které nejsou explicitně vyjádřeny
- text obsahuje slova, která nejsou z hlediska obsahu dokumentu relevantní
- text obsahuje nepřímé odkazy na jiné části téhož textu nebo na jiné texty
- řada slov je synonymních nebo naopak homonymních
- význam slov se mění v čase nebo mezi jednotlivými dokumenty
- text v přirozeném jazyce obsahuje slova v různých tvarech daných mluvnickými kategoriemi (číslem, rodem, flexí apod.)

Pro zájemce o hlubší informace o problému doporučujeme (Schwarz 2003)

Intelektuální indexace

Ta je pak prováděna pověřeným pracovníkem, který předmět dokumentu vyjadřuje přiřazováním termínů selekčního jazyka, ty pak rozlišujeme řízené a neřízené.

znaky selekčního jazyka:

- formalizace

- zvláštní syntaktická pravidla
- řízená slovní zásoba (řízený slovník)
- používání symbolů (notace)

Mezi selekční jazyky patří:

předmětová hesla, tezaury, klíčová slova

předmětový heslář

heslář

(subject heading list, subject headings system)

Abecední seznam prvků předmětových hesel obsažených v předmětovém katalogu řazených abecedně. Slouží jako nástroj standardizace a pomůcka k odstranění subjektivity při tvorbě hesel. V abecední řadě jsou i nepoužitá synonyma a kvazi-synonyma s vylučovacími (resp. i přidružovacími) odkazy („viz“, „viz též“).

(Balíková 2003)

Předmětová hesla jsou typem prekoodinativních selekčních jazyků.

klíčové slovo

(keyword)

Významové slovo nebo slovní spojení, většinou ve formalizované podobě, vybrané z názvu nebo textu dokumentu

tezaurus

normativní tezaurus; thesaurus

(postkoodinativní)

Řízený a měnitelný slovník deskriptorového selekčního jazyka uspořádaný tak, že explicitně zachycuje apriorní (paradigmatické) vztahy mezi lexikálními jednotkami.*

(Balíková 2003)

* vztahy ekvivalence, hierarchie (zpravidla nepřiliš hluboké) a asociace – pozn. autora

Příklady

Roget's New Millennium Thesaurus

Producent: Lexico Publishing Group, LLC (<http://www.lexico.com>)

Tezaurus anglického jazyka, dostupný z: <http://thesaurus.reference.com>

African Studies Thesaurus

Producent: African Studies Centre Leiden

Dostupný z: <http://www.ascleiden.nl/Library/Thesaurus>

AIATSIS Thesauri

Producent: The Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies, Canberra

Tezaurus termínů používaných při zpracování dokumentů o původním obyvatelstvu Austrálie,

dostupný z: <http://www1.aiatsis.gov.au/thesaurus>

AAT – The Art & Architecture Thesaurus

Producent: J. Paul Getty Trust, Los Angeles (<http://www.getty.edu>)

Tezaurus termínů pro oblast výtvarného umění a architektury, vyvíjený od roku 1980, dostupný z: <http://www.getty.edu/research/tools/vocabulary/aat/index.html>

ADL FTT – Alexandria Digital Library Feature Type Thesaurus

Producent: University of California, Santa Barbara

Dostupný z: <http://www.alexandria.ucsb.edu/gazetteer/FeatureTypes/ver070302/index.htm>

AGROTERM – Český zemědělský tezaurus

Producent: Zemědělská a potravinářská knihovna, Praha (<http://www.knihovna.uzpi.cz>)

Dostupný z: <http://www.nzpk.cz/tezaury>

AGROVOC

Producent: FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations (<http://www.fao.org>)

Mezinárodní zemědělský tezaurus, dostupný z: <http://www.fao.org/agrovoc>

The Astronomy Thesaurus

Autoři: Robyn M. Shobbrook (Anglo-Australian Observatory), Robert R. Shobbrook (Sydney University, School of Physics)

Tezaurus termínů pro oblast astronomie, dostupný z: <http://msowwww.anu.edu.au/library/thesaurus>

Biocomplexity Thesaurus

Producent: CSA a National Biological Information Infrastructure (NBII)

Dostupný z: http://www.nbii.gov/portal/community/Communities/Toolkit/Biocomplexity_Thesaurus

British Museum Materials Thesaurus

Producent: British Museum

Dostupný z: <http://www.collectiontrust.org.uk/bmmat/matintro.htm>

British Museum Object Names Thesaurus

Producent: British Museum

Tezaurus názvů objektů uchovávaných v muzeích, dostupný z: <http://www.collectiontrust.org.uk/bmobj/Objintro.htm>

CAB Thesaurus

Producent: CABI (<http://www.cabi.org>)

Tezaurus zaměřený na přírodní vědy a příbuzné obory, dostupný z: <http://www.cabi.org/cabthesaurus>

CALL Thesaurus

Producent: Center for Army Lessons Learned, Fort Leavenworth

Tezaurus vojenské terminologie dostupný z: <http://call.army.mil/thesaurus.asp>

CERES/NBII Thesaurus

Producent: CERES a National Biological Information Infrastructure (NBII) Biological Resources Division (BRD), USA

Dostupný z: <http://ceres.ca.gov/thesaurus>

The Cook's Thesaurus

Autor: Lori Alden

Tezaurus kuchařské terminologie dostupný z: <http://www.switcheroo.com>

Český pedagogický tezaurus

Producent: Národní pedagogická knihovna Komenského, Praha (<http://www.npkk.cz>)

Elektronická verze, implementovaná v souboru autorit, je dostupná prostřednictvím OPAC NPKK z: <http://www.npkk.cz/opac.html>

Český teologický tezaurus

Producent: Evangelická teologická fakulta UK, Praha (<http://www.etf.cuni.cz>)

Dostupný z: <http://www.etf.cuni.cz/~library/infoctt.html>

DTIC Thesaurus

Producent: Defense Technical Information Center (DTIC)

Multidisciplinární tezaurus technické terminologie používané ve vojenství, dostupný z: <http://stinet.dtic.mil/str/thesaurus.html>

EET – European Education Thesaurus

Producent: Evropská komise a Rada Evropy

Vícejazyčný evropský tezaurus pro oblast vzdělání, dostupný z: http://www.eurydice.org/TeeForm/FrameSet_EN.htm

EgTez – Český egyptologický tezaurus

Producent: Český egyptologický ústav Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

Dostupný z: <http://egypt.ff.cuni.cz/EgTez>

ERIC Thesaurus

Producent: The Education Resources Information Center (ERIC), Lanham (<http://www.eric.ed.gov>)

Tezaurus pro oblast vzdělávání a příbuzné obory, dostupný z: http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/resources/html/about/about_eric.html?logoutLink=false

ETDE/INIS Joint Thesaurus

Producent: ETDE (Energy technology Data Exchange, Oak Ridge), IAEA (International Atomic Energy Agency, Wien)

Tezaurus pro oblast energetiky a energetického a jaderného výzkumu, dostupný z: http://www.etde.org/edb/JRS1r1_web.pdf

Eurovoc Thesaurus (Tezaurus Eurovoc)

Producent: Evropský parlament, Evropská komise a Úřad pro úřední tisky ES

Vícejazyčný polytematický tezaurus zaměřený na oblast práva a legislativy Evropské unie, dostupný z: <http://eurovoc.europa.eu/drupal/?q=cs>

GEMET – Generalized Multilingual Environmental Thesaurus

Producent: Eionet – European Environment Information and Observation Network

Tezaurus zaměřený na oblast životního prostředí, určený pro popis zdrojů European Environment Agency (EEA). Dostupný z: <http://www.eionet.europa.eu/gemet>

GLIN – Global Legal Information Network Thesaurus

Producent: Library of Congress, Washington (<http://www.loc.gov>)

Dostupný z: <http://www.glin.gov/subjectTermIndex.action>

HASSET – Humanities and Social Science Electronic Thesaurus

Producent: UKDA – UK Data Archive

Dostupný z: <http://www.data-archive.ac.uk/search/hassetSearch.asp>

HEREIN thesaurus

Dostupný z: <http://thesaurus.european-heritage.net>

Vícejazyčný tezaurus pro oblast architektonického a archeologického kulturního dědictví.

HILT High-Level Thesaurus

Producent: Centre for Digital Library Research (CDLR) in the Department of Computer and Information Sciences at the University of Strathclyde

Projekt selekčního jazyka umožňujícího paralelní vyhledávání v heterogenních zdrojích, dostupný z: <http://hilt.cdlr.strath.ac.uk>

IATE – InterActive Terminology for Europe

Producent: European Communities

Mnohojazyčná terminologická databáze EU

Dostupný z: <http://iate.europa.eu>

ILO Thesaurus

Producent: International Labour Organization (ILO)

Dostupný z: <http://www.ilo.org//thesaurus>

IPSV – Integrated Public Sector Vocabulary

Řízený slovník určený pro použití ve státní správě a místní samosprávě Velké Británie.

Producent: esd (electronic service delivery), Velká Británie

Dostupný z: <http://www.esd.org.uk/standards/ipsv>

MDA Archaeological Objects Thesaurus

Dostupný z: <http://www.collectionstrust.org.uk/archobj/archcon.htm>

MDA Object Type Thesaurus

Dostupný z: <http://thesaurus.english-heritage.org.uk>

MDA Railways Object Name Thesaurus

Dostupný z: <http://www.collectionstrust.org.uk/railway>

MeSH – Medical Subject Headings

Producent: US National Library of Medicine (NLM), Bethesda (<http://www.nlm.nih.gov>)

Řízený slovník termínů pro obor zdravotnictví, lékařství a příbuzné obory, zpracováváný Národní lékařskou knihovnou USA, dostupný z: <http://www.nlm.nih.gov/mesh/meshhome.html>

MeSH CZ – český překlad implementovaný do katalogu Národní lékařské knihovny

<http://www.medvik.cz/medvik>

Music Thesaurus

Producent: Spindrift Music Company

Dostupný z: <http://www.spindrift.com/Thesaurus/index.html>

Multilingual Egyptological Thesaurus

Producent: CCER – The Centre for Computer-aided Egyptological Research (<http://www.ccer.nl>)

Dostupný z: <http://www.ccer.nl/apps/thesaurus/index.html>

Múzejný tezaurus

Producent: Slovenské národné múzeum, Bratislava

Součást Centrálního katalogu muzejních sbírek SR, dostupný z: <http://tezaurus.cemuz.sk>

NASA Thesaurus

Producent: NASA

Tezaurus zahrnující termíny z oblasti kosmického výzkumu a příbuzných oborů, dostupný z: <http://www.sti.nasa.gov/thesfrm1.htm>

POPIN Thesaurus – Population Multilingual Thesaurus

Producent: CICRED – Committee for International Cooperation in National Research in Demography

Dostupný z: <http://www.cicred.org/Eng/Publications/content/2Thesaurus/Index.htm>

ProQuest Controlled Vocabulary of Subject Terms

Producent: ProQuest (<http://www.proquest.com>)

Dostupný z: http://www.proquest.com/products_pq/controlled-vocab

Royal Air Force Museum's Aircraft Types Thesaurus

Dostupný z: <http://www.collectionstrust.org.uk/aircraft>

TESE – Mezinárodní tezaurus pro vzdělávací systémy v Evropě

Producent: Eurydice Network

Dostupný z: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/tese_en.php

Tezaurus datových typů

Producent: W3C

W3C XML Schema Definition Language (XSD) 1.1 Part 2: Datatypes. W3C Working Draft. 20 June 2008. Dostupné z: <http://www.w3.org/TR/xmlschema11-2>

TGM – Thesaurus for Graphic Materials

Producent: Library of Congress, Washington (<http://www.loc.gov>)

Dostupný z: <http://www.loc.gov/rr/print/tgm1>

Thesaurus on Tourism & Leisure Activities

Producent: World Tourism Organization (<http://www.unwto.org>)

Komerční produkt. Ukázka obsahu dostupná z: <http://pub.world-tourism.org:81/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/Products/1218/1218-1.pdf>

TGN – Getty Thesaurus of Geographic Names

Producent: J. Paul Getty Trust, Los Angeles (<http://www.getty.edu>)

Tezaurus zeměpisných názvů (včetně historických), dostupný z: <http://www.getty.edu/research/tools/vocabulary/tgn/index.html>

UKAT – UK Archival Thesaurus

Producent: National Archives a University of London Computer Centre (ULCC), Velká Británie

Dostupný z: <http://www.ukat.org.uk>

UMLS – Unified Medical Language System

Producent: US National Library of Medicine (NLM), Bethesda (<http://www.nlm.nih.gov>)
Komplexní ontologie pro obor lékařství. Zahrnuje metatezaurus (Metathesaurus – <http://www.nlm.nih.gov/pubs/factsheets/umlsmeta.html>), sémantickou síť (Semantic Network – <http://semanticnetwork.nlm.nih.gov>) a slovník (SPECIALIST Lexicon).

UNBIS (United Nations Bibliographic Information System) Thesaurus

Producent: OSN (Dag Hammarskjöld Library)

Vícejazyčný tezaurus (k dispozici v oficiálních jazycích OSN) určený k věcnému popisu dokumentů souvisejících s aktivitami OSN, dostupný z: <http://unhq-appspub-01.un.org/LIB/DHLUNBISThesaurus.nsf>

UNESCO Thesaurus

Producent: UNESCO

Tezaurus termínů z oblasti výchovy, vzdělávání, kultury, vědy, sociálních disciplín, informací a komunikace, dostupný z: <http://databases.unesco.org/thesaurus>

World Bank Thesaurus

Producent: The World Bank

Dostupný z: <http://www.multites.com/wb>

World Gazetteer

Světový místopisný přehled včetně orientačních demografických údajů, dostupný z: <http://www.world-gazetteer.com>

Tagování

Jinou formou vyjádření obsahu dokumentů (především v prostředí webu) je tzv. *tagování* – „štítkování“, správněji folksonomie (angl. folksonomy).

Schéma kategorizace obsahu internetu, kdy uživatelé označují obsah WWW stránek popisky (tagy) podle svého výběru za účelem utřídění těchto stránek a jejich rychlejšího vyhledávání. Tagy a hierarchie pořádacího systému jsou plně řízeny uživatelem v závislosti na jeho požadavcích. (Folksonomie je součástí fenoménu Web 2.0.)

(Havlová 2003)

Termín pochází od Thomase Vander Wala, z r. 2004 (viz ANON. 2012g). Je prováděno neřízeným způsobem běžnými uživateli webových stránek, pomocí přidělování značek (tagů, tj. cca klíčových slov).

záložka

bookmark

Odkazová značka umožňující uchovat v jednom nebo více souborech odkazy na webové dokumenty, které uživatel často využívá.

(Sklénák 2003b)

příklady webových služeb pro tagování:

Delicious [delišs] (<https://delicious.com>)

Jagg (<http://www.jagg.cz>)

hashtag

slovo nebo fráze textu označené jako klíčové pro vyhledávání pomocí předznamenání # (dvojkříž)

Webová služba záložek a synchronizace

sdílení záložek (společenské sdílení záložek, sociální záložkování, angl. social bookmarking)

Google Bookmarks (<https://www.google.com/bookmarks>) – nutnost personalizace (osobního účtu, registrace), kombinace s tagováním; lze i pomocí miniaplikace iGoogle.com, nebo Toolbar Google, aj.

 Google Chrome – synchronizace záložek pro prohlížeč na jednotlivých stanicích se záložkami v osobním účtě

 FireFox Sync – obdobné jako výše

 Opera Link – obdobné jako výše

synchronizace dat

podle Microsoft: Windows Live Mesh (součást balíčku programů Windows Live Essentials, <http://windows.microsoft.com/cs-CZ/windows-live/essentials-other-programs>)

Slovní mraky (word clouds), dataminingové a texminingové aplikace (12)

(Papík 2011, s. 118)

 Wordle (<http://www.wordle.net>) – vytvoření mraku z textu nebo webové stránky, bez registrace; možnost nastavení písma, volba převládající orientace slov a barevného ladění

 Tagxedo (<http://www.tagxedo.com>) – volba tvaru vzniklého slovního mraku

 WordItOut (<http://worditout.com>) – podrobné nastavování orientace, barvy, fontu i jednoduché ovlivnění velikosti slov; bez registrace

 TagCrowd (<http://tagcrowd.com>) – nezvládá českou diakritiku

 Tagul (<http://tagul.com>) – možnost velmi podrobného nastavování

 ToCloud (<http://www.tocloud.com>) – generátor

 WordSift WordShift (<http://wordsift.com>) – kromě generování slovního mraku ještě několik dalších možností vizualizace textu; českou diakritiku zvládá jen částečně

 Word clouds for Kids (http://www.abcya.com/word_clouds.htm) – pro děti, nezvládá českou diakritiku

 Word Mosaic (http://www.imagechef.com/ic/word_mosaic) – vhodná spíše pro tvorbu mozaiky ze slov

4 / Odborné databáze

Databáze

Nejdříve si vymezme, co vlastně rozumíme pojmem databáze

databáze

báze dat, databanka, databázový systém
(database, data bank)

Soubor (zpravidla větší množství) **dat** (lépe záznamů) **v elektronické formě** (variabilita nosičů) **v organizované a utříděné podobě** (podle konceptuální struktury, popisující vlastnosti těchto dat a jejich návaznost), **především z důvodů vyhledávání a zpracovávání.**

Systém organizovaných dat, ke kterému je přístup zajištěn pomocí speciálního počítačového programu

(Kučerová 2004, s. 4)

Jak plyne již z druhé definice, součástí databáze je i systém řízení databáze, tzv. aplikační program.

Databázové technologie k organizaci dat

Stručně si také naznačíme jak databáze „funguje“ (srov. podrobněji Kučerová 2004, s. 10–13)

Vždy bylo potřeba ukládat informace k jejich dalšímu využití. Informace lze, stručně řečeno, rozložit na data (údaje) a ty pak lze organizovat. To je možné dvojím způsobem:

- a) pomocí tradiční technologie – kartotéky (např. lékařská kartotéka: pod jedním jménem všechny údaje)
- b) nebo pomocí databázové technologie – s užitím tabulkové struktury. Ta je pak možná opět ve dvou modelech:

aa) s jedním záznamem se všemi údaji např. záznamy o knihách:

Pořadové číslo záznamu	Název knihy	Autor	Místo vydání	Rok vydání	ISBN	Nakladatel	Klíčová slova	Počet stran
1.	Babička	Němcová, Božena	Brno	1992	8092-5111	Melantrich		
2.	Český ráj	Borek, Karel	Praha	1985	8001-1256	Geo		
3.	Selský statek	Farská, Milada	Plzeň	1931		Almex		
4.	Babička	Němcová, Božena	Praha	1941		Vesna		

kde sloupce jsou **atributy** (název, autor, ...) a řádky **záznamy** (jednotlivé položky)

bb) s rozdělením údajů do více propojených záznamů. Jednotlivé tabulky jsou vzájemně ve vztazích (relacích) – hovoříme o tzv. **relační databázi**

např. evidence výpůjček v knihovně:

tabulka 1 – evidence čtenářů (veškeré údaje o čtenáři)

tabulka 2 – evidence výpůjček (stačí již jen datum, kód čtenáře, tj. číslo legitimace, a kód knihy, tj. signaturu)

tabulka 3 – katalog knihovny (veškeré údaje o publikaci)

Tabulka 1

Jméno	Rodné číslo	Adresa	Č. legitimace
Novák	451213/0599	Brno	15
Svoboda	710623/5564	Olomouc	250
Ficová	805812/3612	Opava	60

Tabulka 2

Signatura	Datum	Č. legitimace
D150	9. 8. 2010	38
D500	12. 6. 2010	12
D12	6. 10. 2010	250
D45	18. 5. 2010	250
D843	2. 4. 2010	60

Tabulka 3

Autor	Název	Signatura
Arbes	Sv. Xaverius	D12
Němcová	Babička	D600
Seifert	Maminka	D45
Kepler	Hypnotizér	D48

Kde „číslo legitimace“ a „Signatura“ jsou *primárními (vyhledávacími) klíči* – ten pak slouží k jednoznačné identifikaci záznamu (řádku tabulky), je to atribut, jehož hodnota je pro každý záznam *jedinečná*, to znamená, že ve sloupci nesmí mít dva řádky stejnou hodnotu.

K historii databází

Dějiny databází jsou těsně spjaty s dějinami počítačů, jak plyne již ze samotné definice.

- V roce 1890 Herman Hollerith sestrojil první „počítač“ či spíše počítadlo, nebo počítací stroj, pro sčítání lidu ve Spojených státech. Byl to tzv. děroštitkový elektromechanický stroj (původně vyvinutý z automatizovaného tkalcovského stavu, po zasunutí děrovaného štitku utkal vzor „naprogramovaný“ pomocí dírek na štitku).

- V roce 1911 spolu s dalšími společníky založil firmu CTR (Computing-Tabulating-Recording Corp.) , v roce 1924 přejmenovanou na IBM (International Business Machines Corp. <http://www.ibm.com>).
- V roce 1951 IBM sestrojila první digitální počítač pro komerční využití – UNIVAC I

Obr. 1 UNIVAC 1 (zdroj Franklin Life Insurance Company 1961)

- V roce 1959 měl Pentagon již více než 200 počítačů na dřné štítky.
- V šedesátých letech dvacátého století vznikají pojmy databáze, entita, atribut entity a vazba mezi entitami. Tyto pojmy se v databázích užívají dodnes.
- První databázový model vycházel ze základů projektu Apollo v NASA (ANON. 2012f). IBM ho vydalo pod názvem IMS. Tento typ modelů byl založen na **hierarchické struktuře**. Zatím co většina Codasyl (seskupení Data Systems Languages, založené vládou USA v roce 1960) databází byla založena na **sítové architektuře**.
- Od roku 1970 je pak znám **relační model** databáze (autor E. F. Codd) (Wikipedia contributors 2012b)
- V sedmdesátých letech pak byl definován jazyk SQL (Sequel – Structured Query Language) a od roku 1980 i komerčně využíván.
- Osmdesátá léta – „zlatý věk“ relačních databází

- Devadesátá léta – **objektově orientované** databáze (umožňuje uživatelům definici vlastních metod, pomocí kterých se přistupuje k datům a manipuluje s nimi) a vznik **relačně-objektových** databází užívaných podnes

Typologie databází

Databáze můžeme rozdělovat podle různých kritérií (principium divisionis):

- podle struktury databáze (odpovídá historickému vývoji):
 - hierarchické
 - síťové
 - referenční
 - objektové
 - objektově-referenční
- podle systémového hlediska (systému řízení báze dat):
 - podle stupně oprávněnosti uživatele:
 - „zapisovatelné“ – umožňují uživateli editovat záznamy-data (např. firemní systémy, katalogizační moduly knihovnického systému)
 - umožňují pouze vyhledávání a čtení dat (např. jednotlivé databáze v rámci databázových center, OPAC, datové sklady)
 - podle přístupu: online, offline
 - ...
- podle obsahu datové základy
 - podle zpracování informací:
 - báze dat (pouze data)
 - báze informací (vyhodnocená data): Veřejná databáze ČSÚ <http://vdb.czso.cz/vdbvo>
 - báze znalostí (vyhodnocené informace): IceWrap <http://podpora.icewrap.cz/index.php?/Knowledgebase/List>
 - podle typu obsahu:
 - textové, z hlediska popisu primárního dokumentu pak rozlišujeme na:
 - ~ plnotextové: **ERIC – Education Resources Information Center** <http://www.eric.ed.gov>

- ~ bibliografické: **BIBLIO** – databáze bibliografického úseku knihovny Historického ústavu AV ČR (<http://biblio.hiu.cas.cz>)
- ~ referenční a faktografické: **Lexikon českých výtvarníků** (<http://www.sca-art.com>), **Ulrich's International Periodicals Directory** (<http://www.ulrichsweb.serialssolutions.com>)
- numerické: **Databáze ročních národních účtů** Českého statistického úřadu (<http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu>), **IDOS** (<http://jizdnirady.idnes.cz>)
- obrazové: **Britannica Image Quest** (<http://quest.eb.com>)
- multimediální: **American History in Video** (<http://ahiv.alexanderstreet.com>)

Se vzrůstajícími možnostmi pořádání databází (objektově-relační databáze) je vytvořena stále větší možnost pro databáze smíšených typů – napříč celou typologií.

Nyní si vysvětlíme několik pojmů s kterými se v souvislosti s databázemi můžeme setkat

Bibliografické databáze

báze bibliografických dat, bibliografická báze, dokumentografická databáze (bibliographic database)

Databáze, jejíž datovou základnu tvoří bibliografické informace, vymezené obsahově, typem popisovaných zdrojů nebo jejich lokací.

(Kučerová 2003a)

Vznik a počátky

- Od začátku 20. století obrovsky narůstalo množství informací. Počet vědeckých a odborných časopisů dosáhl takového počtu, že je specialista nebyl schopen sledovat. Potřeba třídění odborných informací vedla ke vzniku specializovaných

- institucí, které se zabývaly excerpováním primárních dokumentů³² a vydáváním referátových časopisů.
- Mezi první instituce tohoto typu patřila American Chemical Society (ACS <http://www.acs.org>), která vydávala referátový časopis Chemical Abstracts již od r. 1907 (dnes je i v elektronické podobě – <http://www.cas.org>). V praxi to znamená, že společnost ACS sledovala velké množství chemických časopisů a sestavovala přehled autorů a jejich článků, které v nich vycházely. Tento přehled byl obsahem časopisu.
 - Nástupem nových technologií v 60. letech 20. století vznikl tzv. informační průmysl. Ve všech oborech lidské činnosti vznikaly nové firmy zpracující informace daného oboru, které ukládaly do různých počítačových systémů – producenti databází.

Nejznámější česká bibliografická databáze:

Česká národní bibliografie (ČNB http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=cnb_text.htm)

Databázová centra

agregátor, hostitelské centrum

(online host, online vendor, database vendor, data center, database host, content aggregator)

„Instituce umožňující obvykle na komerční bázi uživatelům online (*spřažený*) přístup k centralizovaným informačním zdrojům nakupovaným od různých producentů, nejčastěji ve formě databází...”

(Kučerová 2003b)

³² excerpovat primární dokumenty – vypisovat z (odborných) časopisů jednotlivé články a samostatně je zpracovat tj. napsat autora, název článku, v jakém časopise byl vydán, v kterém roce, v kterém čísle, na které straně atd.

K historii databázových center

- V 60. letech 20. století nebyly osobní počítače ani počítačové sítě. Databáze byly provozovány na sálových počítačích. Rešerše byly zpracovávány **off-line**, tj. uživatel zadal rešeršní dotaz, který pracovníci obsluhující sálový počítač později spolu s jinými dotazy dávkově zpracovali a vytištěné výsledky zadavateli rešerše zaslali.
- Rozvoj počítačů a počítačových sítí v 90. letech umožnil uživatelům pracovat **on-line**, tj. přímo v databázových centrech.

Hlavní služby databázových center

- možnost provádět (retrospektivní a průběžné) rešerše v on-line režimu **v jednotném prostředí v mnoha databázích najednou**
- zprostředkování primárních dokumentů (služby typu EDD³³)
- možnost stáhnout si část vystavovaných databází formou downloadingu
- zasílání krátkých zpráv o nových produktech, službách a dění v databázovém centru prostřednictvím emailových zpravodajů
- školení, podpůrná dokumentace, výukové programy, tréninkové databáze
- helpy, popisy databází

U služeb databázových center je garantována spolehlivost informací a kvalita služeb – přidaná hodnota – přesnost, spolehlivost, úplnost, aktuálnost

Vztah uživatel – databázové centrum

Vztah mezi uživatelem a databázovým centrem je **vztahem smluvním**, to znamená, že uživatel uzavře s databázovým centrem smlouvu, na jejímž základě uživatel dostane oprávnění ke vstupu do databázového centra, tj. uživatelské heslo. Platba se potom může skládat z paušálního poplatku (který je hrazen předem) a z dalších poplatků (délka pobytu v databázi, počet stáhnutých záznamů aj.). Licenční podmínky mohou být nastaveny i jiným způsobem např. přístup do databázového centra mají všichni uživatelé z určitého rozsahu IP adres.

³³ EDD – elektronické dodání dokumentu, služba doručení plného textu dokumentu v elektronické podobě

Informační zprostředkovatel

informační broker, infobroker, informační prostředník
(information broker)

1. Obecné označení pro osoby nebo organizace, které se zabývají zprostředkováním a prodejem informačních produktů a služeb.
2. Odborný pracovník, který zprostředkovává kontakt koncového uživatele s informačním systémem např. při výběru databáze, navázání telekomunikačního spojení, formulování dotazů ve správné syntaxi a vyhodnocení relevance vyhledávání.

(Plánková 2003)

ad 2)

Takovýto typ odborníka je v současnosti spíše „na ústupu“, neboť zprostředkovatelé databází věnují značnou pozornost na uživatele (koncového) orientovaná prostředí svých databází. Přesto však v některých oborech mají své místo. Např. částečně tuto roli plní: Středoevropské informační středisko (SEIS) firmy Medistyl (<http://www.medistyl.cz>)

ad1)

Příkladem takovéhoho pracovníště je v našich zemích:

Albertina icome Praha <http://www.aip.cz>

– informační prostředník; zajišťuje přístup do databázových center pro české uživatele, dojednává smluvní vztahy mezi českými uživateli a zahraničními producenty databází, organizuje konference, předvádění nových produktů, školení aj.; vede přehled databází dostupných jednotlivými institucemi v ČR: <http://www.infozdroje.cz>

Nejvýznamnější databázová centra

Uvedme si několik málo příkladů významných databázových center s jejichv krátkou charakteristikou.

Dialog Corporation
<http://www.dialog.com>

pravděpodobně největší databázové centrum na světě; počátky spadají již do 60 let 20 století, kdy v USA vzniklo

„Samotný název Dialog vytvořil Roger Summit v roce 1966 při jízdě do Portlandu k rodičům jeho manželky. Roger diktoval do svého diktafonu projektový plán vyhledávacího systému, ovšem nevěděl, jaké mu dát jméno. Chtěl, aby bylo evidentní, že systém je interaktivní a umožňuje komunikaci mezi řešeršérem a samotným počítačem. Komunikaci si představoval přibližně takto: Řešeršér: „To je to, co chci od Tebe.“, odpověď počítače: „To je to, co mám pro Tebe.“ Popisujíc tento způsob komunikace, Summit se rozhodl: „Proč systém nenazvat Dialog?“ (Summit 2002)

Zatímco Dialog se rozvíjel na americkém kontinentě, ve Švýcarsku mělo působiště jiné velké databázové centrum DataStar, které se orientovalo především na ekonomiku, finance, obchod, mezinárodní vztahy, techniku, inženýrství a mnohé další obory. Pokrývalo především potřeby Evropy.

Obě databázová centra se pokoušela proniknout na další kontinenty a to se jim dařilo. V roce 1993 Dialog odkoupilo DataStar a vznikla společnost Dialog Corporation. Obě centra si ponechala svá prostředí a vyhledávací jazyky, tréninkové databáze a dokumentaci. V současné době vystavují několik stovek databází. Popisy databází jsou všeobecně přístupné. Nazývají se Bluesheets (<http://library.dialog.com/bluesheets>).

Materiály dostupné v češtině:

Služby The Dialog Corporation (<http://www.aip.cz/titul.php?titul=1309>)

Základní návod pro práci s databázemi Compendex, Inspec, Metadex a Iconda (<http://>)
 Vyhledávání v databázích Dialog (<http://web.sks.cz/users/ku/dialog.htm>) podrobný návod

Zajímavou službou tohoto databázového centra je Dialog ONTAP což jsou vzorky vybraných databází určené k tréninkovým řešerším (<http://support.dialog.com/ontap/index.shtml#tabview=tab0>) a tedy volně přístupné

Orbit/Questel

<http://www.orbit.com>, <http://www.questel.orbit.com>

Zaměřuje se především na poskytování patentových informací. Vystavuje také základní vědeckotechnické databáze a základní francouzské univerzální bibliografické databáze PASCAL a FRANCIS.

Sjednocuje řadu významných on-line služeb provozovaných v rámci evropského regionu, včetně původního on-line systému ESA-IRS (European Space Agency - Information Retrieval Service, informační systém Evropské agentury pro kosmický výzkum, <http://www.esa.int>). Poskytuje přístup k vědeckým, technickým a lékařským databázím.

Mimo jiné poskytuje službu SDI (selective disseminations of information – služba známou pod pojmem alert) a RAPID (Remotely Accessible Patent Information Database), což je internetový portál; uživatel si sám zvolí databázi, frekvenci, formát záznamů, a RAPID tyto informace vyhledává.

Podobně jako Dialog nabízí přehled svých databází pod názvem *Fact sheets* (<http://www.questel.com/prodsandservices/coverage.htm>), kde uvádí základní informace o databázích, retrospektivu, ukázkou záznamu apod.

Ovid Technologies

<http://www.ovid.com>

Je dceřinnou společností firmy Wolters Kluwer Health, která patří do skupiny Wolters Kluwer (<http://www.wolterskluwer.com>, nebo v ČR <http://www.wkcr.cz>), nizozemského gigantu informačních služeb, který vykazuje obrát přibližně 3,9 miliard euro ročně a zaměstnává 20 000 lidí. V roce 2001 OT pohltila firmu SilverPlatter.

Má hlavní sídlo v New Yorku a dalších 12 poboček po celém světě (Peking, Hon-Kong, Tokio, Sydney, Salt Lake City, Norwood, MA (USA), Londýn, Amsterdam, Berlín, Madrid, Paříž, Boloňa).

Klade si za cíl být agregátorem, poskytovat nejen samotné databáze a další druhy informačních zdrojů, ale i přístupové nástroje a veškeré další služby.

Zpřístupňuje více než 300 databází z různých oborů, přes 1000 elektronických časopisů a 200 elektronických knih.

Soustředí se především na medicínu, farmacii, biologii, psychologii, ale najdeme tam i další přírodní a humanitní vědy. Pro příklad několik významných databází zahrazených do nabídky Ovidu: Embase, Medline, Biological Abstracts, Global Health, Current Contents, Agris, Agricola, Pascal, Francis.

K některým databázím nabízí službu Database Links Packages, čili odkazy jednak na volně dostupné plné texty článků a jednak na veřejné webové stránky, které se vztahují k tématu – např. pokud v Medline vyhledáte článek o chemické látce, najdete tam odkaz na obrázek její struktury. Jde samozřejmě o pečlivě vybrané a spolehlivé zdroje.

Na elektronických knihách spolupracuje OT s předními vydavateli vědecké literatury, tematické pokrytí je zhruba stejné jako u databází i časopisů. Co se týče časopisů, významnou část tvoří produkce vydavatelství Lippincott Williams & Wilkins, které je rovněž součástí Wolters Kluwer Health. (srov. Šmídová 2006)

materiály v češtině:

AiP: <http://www.aip.cz/titul.php?titul=1647>

STN International **STN**

<http://www.stn-international.de>)

Skládá se ze 3 nezávislých, ale technicky a organizačně spolupracujících center:

CAS v USA (Chemical Abstract Services , <http://www.cas.org>)

FIZ Karlsruhe v Německu (Leibniz Institute for Information Infrastructure , <http://www.fiz-karlsruhe.de>)

JST v Japonsku (Japan Science and Technology Agency, dříve JICST – Japan Information Center for Scientific and Technology , <http://www.jst.go.jp/EN>)

Jde o největší databázové centrum pro oblast vědeckotechnických informací (více než **200** databází) prakticky ze všech oborů lidské činnosti, více s důrazem na přírodní a technické vědy. Poměrně zajímavé jsou zde soubory patentových informací. (srov. Papík 1999)

Hlavní využití nachází v oblasti chemie a farmacie.

Elsevier

<http://www.elsevier.com>

Největší poskytovatel informací pro oblast vědy, techniky a lékařství. Činnost a provoz centra je rozdělen do dvou hlavních divizí: Science and Technology a Health Science, které obsahují tištěné i elektronické verze odborných časopisů, monografií, příruček a databáze sekundárních informací.

EBSCO

<http://www.ebsco.com>

Světově známé centrum databází. Název je akronymem zakladatele firmy (Elton Barbarosa Stephens Corporation), která byla založena v USA v roce 1944. Tehdy zajišťovala předplácení a dodávání novin a časopisů. Časem se rozrůstala a zakládala další americké pobočky, později i pobočky v Evropě a dalších světadílech.

Dnes je nejen dodavatelem časopisů, ale je také producentem databází, nakladatelem a databázovým centrem. Zahrnuje asi 375 bibliografických i plnotextových databází.

Výborný přehled databázových center a databází přináší ve své monografii O. Fabián (Fabián 2012)

Dalším z pojmů, které souvisí s naším tématem je:

Informační středisko

informační centrum; information centre, clearing-house

1. Instituce poskytující informační služby.
2. Servisní místo pověřené poskytováním dokumentů vydávaných nebo shromažďovaných organizací.

(Sodomková 2003a)

Funkci informačních středisek pro výzkumné pracovníky, pedagogy, studenty, manažery, obchodníky a další uživatele zprostředkovávají velké knihovny.

U nás jsou to především:

- Národní knihovna v Praze (<http://www.nkp.cz>)
- Národní technická knihovna (<http://www.stk.cz>)
- Knihovna Akademie věd (<http://www.lib.cas.cz>)
- SEIS Medistyl (<http://www.medistyl.cz>)

Pro doplnění:

Databáze a databázová centra v ČR

databáze

Národní knihovna ČR (<http://aleph.nkp.cz/F>) – především Česká národní bibliografie (http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=cnb_text.htm)

databázová centra

Nejsou žádná česká databázová centra

rozcestníky databází – bez přidané hodnoty, pouze soupis s odkazy

příklady:

- Litterae ante portas (<http://litterae.phil.muni.cz>)
- univerzity (knihovny):
 - <http://ezdroje.upol.cz/ezdroje>
 - http://web.knihovna.utb.cz/?id=0_5_0&lang=cs&type=0
 - <http://ezdroje.muni.cz/?lang=cs>

...

Interface a výhody personalizace v licencovaných databázích

Co rozumíme pojmem interface a personalizace

interface

uživatelské rozhraní, grafické uživatelské rozhraní
(user interface, graphical user interface (GUI), graphical user environment (GUE))

Rozhraní mezi uživatelem a počítačovým programem, které mj. zahrnuje možnosti a postup ovládání programu, chybová hlášení programu, formu a obsahu nápovědy apod.

(Potáček 2003b)

Uživatelské rozhraní, které usnadňuje uživateli práci s programy prostřednictvím grafické prezentace určitých činností pomocí oken, dialogových rámečků, ikon, menu a dalších grafických prvků; uživatel nemusí nutně znát příkazy pro komunikaci s počítačem a jejich syntaxi.

(Potáček 2003a)

S rozvojem počítačových komunikačních sítí se změnila se i prezentační politika databázových center. Původní vyhledávací prostředí vyžadovalo znalost příkazového jazyka a bylo určeno pro informační specialisty. Aby byly databáze přístupné co možná nejširšímu okruhu uživatelů, bylo vyhledávací prostředí co nejvíce přizpůsobováno běžnému uživateli – stalo se tzv. „**uživatelsky přívětivé**“. Uživatel v současné době již nemusí nutně znát příkazy pro komunikaci s počítačem a jejich syntaxi.

personalizace

Pojem můžeme přeložit jako „zosobnění“, to je nastavení parametrů odpovídajících našim požadavkům, historie aj s možností jejich zachování prostřednictvím uživatelského účtu.

V rámci jednotlivých prostředí zpřístupňuje další služby (které se v jednotlivých prostředích liší):

- ukládání vyhledaných záznamů do vlastního prostoru, který zůstává i po novém přihlášení
- třídění, export, sdílení záznamů, tisk, email
- Alert
- RSS
- ukládání vyhledávacího dotazu
- zasílání novinek, zpravodajů apod.

Elektronické informační zdroje na UP

<http://ezdroje.upol.cz>

„Pravidla chování“ v prostředí licencovaných elektronických informačních zdrojů

(Kratochvíl a Sejk 2011)

- 1) užívat vždy v souladu s autorským zákonem (č. 121/2000 Sb.)
- 2) užívat pouze pro osobní okamžitou studijní a výzkumnou potřebu
- 3 zakazuje se hromadné stahování dat
- 4) zakazuje se vytváření lokálních archívů stažených dat
- 5) porušení licenčních podmínek může vést k zablokování přístupu ke zdroji (i pro celou UP)
- 6) protože práce se zdroji je vždy v autentizovatelném režimu, lze viníka porušení zásad vždy najít

Databáze jsou si podobné následujícími možnostmi:

- jednoduché vyhledávání
- pokročilé vyhledávání
- browsing (prohlížení)
- rejstříky (publications aj.)
- personalizace

Jednotlivé databáze se mezi sebou liší:

- obsahem (obor, retrospektiva, rozsah pokrytí aj.)
- typem (bibliografické záznamy, plné texty, abstrakta aj.)
- grafickým rozhraním
- možnostmi nastavení vyhledávacího prostředí (např. jazyka aj.)
- možnosti personalizace

doplňkové „služby“ přístupu k databázím

1) „vzdálený“ přístup

VPN

- (virtual private network – virtuální privátní síť) důvěryhodné propojení počítačů prostřednictvím (veřejné) nedůvěryhodné počítačové sítě; při navazování spojení je totožnost obou stran ověřována pomocí digitálních certifikátů, dojde k autentizaci, veškerá komunikace je šifrována, a proto můžeme takové propojení považovat za bezpečné – bezpečný tunel chráněný proti odposlechu
- návod k zprovoznění pro UP: <https://portal.upol.cz/wps/portal/Administration/HelpAndGuidelines/UPComputerNetwork/VPNAccess>

Shibboleth

- slouží k autentizaci uživatelů (přehledně viz Summit 2002)
- na UP – pro EBSCO, Ovid; shodné přihlášení jako na portál
- podrobný návod pro UP: <http://portal.upol.cz/wcmfiles/CVT/InformaceNavody/PocSit/Navod%20pro%20Shibboleth.pdf>

2) otevřené, kontextově citlivé propojování zdrojů: standard OpenURL

Jedná se funkci založenou na standardu OpenURL, která umožňuje zjistit, zda je dokument dostupný on-line (jako plný text či abstrakt), jestli je volně dostupný nebo zda ho lze objednat pomocí Služby dodávání dokumentů (SDD), dále odkazuje na katalogy knihoven obsahující daný dokument, tudíž lze zjistit jeho aktuální výpůjční status. Více v (Bartošek 2004, s. 23–25)

Tuto službu zajišťuje pro UP databázové centrum EBSCO, ale jen v rámci svých databází.

5 / Knihovny, katalogy knihoven, bibliografie, elektronické knihy

Knihovny a jejich katalogy

Základní instituce sloužící shromažďování, zpracování a zprostředkování informací a informačních pramenů je knihovna. Budeme ji tedy věnovat více pozornosti.

Knihovna

bibliotéka
(library)

Můžeme ji vymezit:

Kulturní, informační a vzdělávací instituce, která shromažďuje, zpracovává a uchovává organizovanou sbírku dokumentů a poskytuje knihovnické a informační služby uživatelům.

(Sodomková 2003b)

Knihovny ČR

Uvedme si některé příklady významných knihoven u nás:

 Národní knihovna ČR

<http://www.nkp.cz>

- univerzální knihovní fond, doplněný o speciální fondy
- obsahuje více než 6 mil. dokumentů
- asi 25 tis. registrovaných uživatelů

Moravská zemská knihovna

<http://www.mzk.cz>

- asi 4 mil. dokumentů
- 18 tis. čtenářů

Vědecká knihovna v Olomouci

<http://www.vkol.cz>

- druhá nejstarší veřejná knihovna v ČR
- ke konci roku 2011 měla více než 2 mil. knihovních jednotek
- téměř 17 tis. registrovaných čtenářů

Největší světová knihovna

Největší světovou knihovnou je:

Library of Congress

<http://www.loc.gov>

K červenci 2011 obsahovala 30 milionů knih v 470 jazycích, 100 milionů předmětů a 58 milionů jiných dokumentů.

Je národní knihovnou USA a vědeckovýzkumným střediskem Kongresu spojených států. Slouží ale i dalším státním útvarům a veřejnosti. Má pouze prezenční výpůjčku.

Základem jejího vzniku byla knižní nadace prezidenta Johna Adamse v roce 1800. Byla původně umístěna v sídle kongresu USA – Kapitolu. Od roku 1897 sídlí v *Thomas Jefferson Building* – s velkou čítárnou pro až 240 lidí, a s kupolí 37,5 m o výšce, a ve dvou novějších – *John Adams Building* (1939) a *James Madison Memorial Building* (1980). Kromě nich používá knihovna ještě 3 velké provozní budovy.

Knihovna nemá tzv. povinný výtisk, ale je úřadem pro přidělování copyrightů – pro přiznání autorských práv musí autor poslat 2 výtisky své knihy do 10 dnů od vydání.

(Raul654 (pseud.) 2002)

Národní knihovna

(national library)

Již jsme se setkali s pojmem národní knihovna (NK ČR, Kongresová knihovna). Tu můžeme vymezit:

Ústřední veřejná a univerzální knihovna země (státu) zpravidla dotovaná ze státního rozpočtu, zodpovědná za získávání, zpracování, evidenci, konzervaci a zpřístupňování národního (státního) dokumentového fondu, popř. také za rozvoj národního knihovního systému.

(Sodomková 2003c)

V zásadě bývá *hlavním zdrojem informací* o knižní a časopisecké produkci dané země a současně většinou i největší (s největším fondem) knihovna dané země (instituce povinného výtisku). Bývá koordinačním centrem pro většinu knihoven země a mnohdy i řídicím centrem veřejných knihoven.

Uvedme si několik příkladů národních knihoven:

již jmenované

Národní knihovna ČR

<http://www.nkp.cz>

Library of Congress

<http://www.loc.gov>

a z dalších:

Bibliothèque nationale de France **Bibliothèque nationale de France (BnF)**

<http://www.bnf.fr>

- povinný výtisk od r. 1537
- fond asi 14 mil. dokumentů

British Library

<http://www.bl.uk>

- od r. 1973 (doté doby byla součástí Britského muzea)
- cca 150 mil. položek (z toho 25 mil. knih), roční přírůstek až 3 mil.

Deutsche Nationalbibliothek

<http://www.dnb.de>

The European Library

<http://www.theeuropeanlibrary.org>

- portál národních knihoven Evropy

Přehled národních knihoven celého světa (asi největší) na Wikipedii http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_national_and_state_libraries

Katalog

knihovní katalog
(library catalogue)

Každá knihovna vlastní a spravuje svůj knihovní katalog. Ten můžeme vymezit jako

Sekundární informační zdroj obsahující soubor katalogizačních záznamů o dokumentech, které daná instituce uchovává ve svých fondech nebo které trvale nebo dočasně zpřístupňuje, vytvářený podle předem stanovených zásad a umožňující zpětné vyhledávání dokumentů.

(Balíková 2003e)

Zkráceně můžeme říct uspořádaný soubor záznamů o (zpřístupňovaných) dokumentech ve fondu knihovny.

Z historie katalogů:

- první starověké katalogy byly hliněné destičky či papyrusové svitky se *soupisy* (destiček nebo svitků)
- od středověku to pak byly ručně psané *soupisy* knih v papírových sešitech (tzv. svazkový katalog)

následně se psaly záznamy na *samostatné lístky*, nejprve bez abecedního řazení – tzv. listové katalogy³⁴

³⁴ listový katalog – „přechodná forma knihovního katalogu mezi svazkovou a listkovou formou se záznamy uvedenými na jednotlivých volných listech zpravidla většího, např. osmerkového formátu. Větší

- v 19. a 20. stol. – lístky se strojopisem či textem množených na jednoduchých rozmnožovacích přístrojích, v mezinárodně standardizované velikost 12,5 x 7 cm (tzv. lístkový katalog³⁵)

V knihovnách obvykle existoval minimálně *katalog jmenný*³⁶ a *systematický*³⁷ (podle MDT) nebo *předmětový*³⁸ (podle předmětových hesel), někde též ještě *názvový*³⁹ (většinou u beletrie). První údaj na lístku se nazýval záhlaví a bylo v něm uvedeno to, podle čeho byl lístek v katalogu zařazen.

Katalogizační lístek se tedy musel pořádit v tolika variantách (s takovým počtem záhlaví), kolik existovalo v knihovně katalogů.

- v 2. pol. 20. stol. se začaly objevovat **automatizované knihovnické systémy** – *elektronické katalogy*⁴⁰, pracující na principech databází

Automatizované knihovnické systémy umožňují vyhledávání nejen podle základních selekčních prvků (autor, název, věcné třídění) ale i podle mnoha dalších kritérií např. kteréhokoliv slova z názvu, podle vydavatele či ISBN.

Nejprve byly tyto katalogy přístupné pouze lokálně – v knihovně. Další pokrok přinesl rozvoj Internetu. Knihovny zpřístupnily své katalogy nejprve pomocí dálkového připojení (Telnet) a koncem 90.let v prostředí WWW. Došlo také k propojení katalogů s výpůjčními systémy a výsledkem byla okamžitá informace nejen o tom, zda se

skupina listů je pak uschována v samostatné krabici či deskách, netvoří tedy lístkovnici“ (Balíková 2003h)

³⁵ lístkový katalog – „katalog obsahující abecedně nebo systematicky řazené katalogizační záznamy, které jsou zapsány na samostatných katalogizačních lístcích předepsaného formátu“ (Balíková 2003g)

³⁶ jmenný katalog – „katalog, v němž jsou záznamy jednotlivých dokumentů řazeny abecedně podle jmen autorů (individuálních i korporativních) a u děl bez autorů, popř. s více než třemi autory, podle jejich názvů“ (Balíková 2003d)

³⁷ systematický katalog – „věcný knihovní katalog, v němž jsou záznamy o dokumentech uspořádány systematicky podle klasifikačního systému“ (Balíková 2003k)

³⁸ předmětový katalog – „věcný knihovní katalog, v němž jsou záznamy jednotlivých dokumentů řazeny abecedně podle prvního slova předmětového hesla“ (Balíková 2003m)

³⁹ názvový katalog – „abecední katalog, v němž jsou záznamy dokumentů uspořádány podle prvního slova nebo dalších charakteristických slov z názvů dokumentu, bez ohledu na to, má-li dílo svého autora, nebo je-li anonymní. Názvový katalog se považuje za doplňkový katalog ke katalogu jmennému, v některých názvových katalogích se zpřístupňují pouze záznamy děl krásné literatury“ (Balíková 2003i)

⁴⁰ elektronický katalog – „...katalog obsahující záznamy ve strojem čitelné podobě. Může pracovat v režimu online nebo offline. Je určen místním i dálkovým uživatelům knihovny.“ (Balíková 2003a)

v dané knihovně hledaný dokument nachází, ale také jestli je zrovna k dispozici nebo je právě půjčený.

Funkce katalogu

1. Rešeršní – katalogizační záznam umožňuje efektivní vyhledání dokumentu
2. Shromažďovací (evidenční) – soupis majetku
3. Selekční – třídění a zařazení dokumentu
4. Akviziční – co má být koupeno
5. Lokační – katalogizační záznam informuje o umístění dokumentu a o organizaci fondu
6. Bibliografická (indikativní) – katalogizační záznam informuje o existenci dokumentu
7. Propagační – katalogizační záznam informuje o nově vydaných dokumentech

Komunikační, statistická

České automatizované knihovnické systémy:

Mezi nejznámější patří:

Lanius, Clavius
KP-sys, KP-win
Rapid Advanced Library
SMARTLIB
Relief
DAWINCI.

Zahraniční automatizované knihovnické systémy:

U nás jsou nejznámější: CDS/ISIS, ALEPH, TinLib, BIBIS.

Veřejný přístup k elektronickému katalogu jakéhokoli automatizovaného knihovnického systému se nazývá **OPAC = Online Public Access Catalog**, všeobecné označení pro veřejně přístupné elektronické katalogy knihoven (na UP se jmenuje **IPAC = Internet Public Access Catalog**)

Uživatelské možnosti využití OPACu:

- prohlížení katalogu – tj. listování seznamy jmen autorů, názvů knih, předmětových hesel apod.
- základní vyhledávání podle autorů, názvů atd.
- pokročilé vyhledávání, kde je možno sestavit dotaz pomocí logických operátorů a kombinovat různá pole
- registrovaní čtenáři konkrétní knihovny, mají možnost prostřednictvím OPACu kontrolovat své výpůjčky, prodlužovat knihy, rezervovat knihy apod.

Přehled elektronických knihovních katalogů v různých zemích světa:

 Libdex

<http://www.libdex.com>

- index domovských stránek světových knihoven a jejich OPACu na webu
- členěn geograficky i oborově
- vyhledávání podle klíčových slov
- linky na elektronická knihkupectví

Knihovní katalogy ve světě a ČR:

Kongresová knihovna v USA

katalog: <http://lcweb.loc.gov>

Britská knihovna

<http://www.bl.uk>

katalog: http://explore.bl.uk/primo_library/libweb

Národní knihovna ČR

<http://nkp.cz>

katalogy a databáze Národní knihovny ČR <http://aleph.nkp.cz/F>

Národní technická knihovna

<http://techlib.cz>

katalog (Aleph): <http://aleph.techlib.cz>

Souborný katalog

(union catalogue)

Uživatelsky velmi výhodné jsou souborné (knihovní) katalogy. Jimi rozumíme

Knihovní katalog obsahující částečně nebo v úplnosti záznamy dokumentů **více než jedné knihovny** nebo informační instituce. Záznamy obsahují sigly knihoven, které identifikují vlastníka dokumentu. Souborný katalog může mít lístkovou nebo dnes převažující elektronickou formu.

(Krčmařová 2003a)

Z historie souborných katalogů

- * prvními soubornými katalogy jsou soupisy knih z více knihoven, které byly zpracovávány již ve středověku; např. ve 13. století vznikl soupis knih 183 klášterních knihoven v Anglii a Skotsku tzv. Registrum Librorum Angliae
- * v Československu se o realizaci souborného celostátního katalogu hovořilo v 60 letech 20. století. Nedostatek finančních prostředků vedl k vydání *vyhlášky 110/1965 Sb. o celostátní evidenci zahraniční literatury (CEZL)*. Zahraniční monografie, které získaly knihovny na našem území, byly evidovány v dnešní Národní knihovně ČR. V Univerzitní knihovně v Bratislavě se evidovaly všechny zahraniční časopisy. Tato evidence měla nesmírný význam pro meziknihovní výpůjční službu. Po rozdělení státu v roce 1993 předala Univerzitní knihovna v Bratislavě Národní knihovně v Praze záznamy o zahraničních časopisech, které byly uloženy v českých knihovnách.

Výhody elektronických souborných katalogů

Souborné katalogy přinášejí pro uživatele jednu podstatnou výhodu – jednotné uživatelské rozhraní pro vícero různých knihovních katalogů.

Což umožňuje:

- formulace dotazů jsou vyjádřeny jednotnými pravidly
- zobrazené záznamy jsou rovněž ve stejném formátu

Funkce souborných katalogů

K dalším funkcím souborných katalogů náleží:

- bibliograficko-informační funkce: umožňuje vyhledávat určitý dokument ve více knihovnách najednou
- lokalizace dokumentu: umožňuje zjistit, ve které knihovně se hledaný dokument nalézá
- získání dokumentu: prostřednictvím meziknihovní výpůjční služby, nabídka vyplnění žádanky na MVS
- sdílená katalogizace: knihovníci mohou využít již vloženého záznamu pro potřeby svého katalogu a potřebný záznam si stáhnou a doplní o své signatury, přírůstková čísla atd.

Základní typy souborných katalogů

Rozlišujeme 2 základní druhy souborných katalogů (podle přístupu ke katalogizačním záznamům).

1) reálné (homogenní) souborné katalogy

Záznamy o dokumentech jsou importovány do jedné báze a na základě duplicity slučovány.

Hlavní výhodou takovéto formy souborného katalogu jsou – kvalitní záznamy odpovídající normám, díky supervizi a validaci záznamů správcem.

Nevýhodou je pak především ekonomická náročnost – údržba katalogu, správce katalogu

Příklady:

Souborný katalog ČR

<http://www.caslin.cz>

katalog (Aleph): <http://aleph.nkp.cz/F> (odkaz SKC)

- původně: CASLIN – Czech and Slovak library information network – Česká a slovenská knihovní informační síť

- více než 150 přispívajících institucí (přehled): <http://www.caslin.cz/pro-uzivatele/spolupracujici-knihovny/seznam-zasilajicich-knihoven>

<http://www.skat.cz>

- Sdružení uživatelů knihovních systémů společnosti LANius
- založen 1995 v Táboře

Centrální katalog Univerzity Karlovy v Praze

<http://ckis.cuni.cz>

Souborný katalog Univerzity Palackého Olomouc

http://158.194.224.10/i2/i2.entry.cls?ictx=upol&src=upol_us_cat-0

WorldCat

<http://www.worldcat.org>

- neobsáhlejší a nejúplnější katalog na světě – cca 110 milionů bibliografických záznamů
- provozuje OCLC (Online Computer Library Center)
- založen v roce 1967

2) virtuální (heterogenní) souborné katalogy

distribovaný souborný katalog
(virtual union catalogue)

Technologie propojení nezávislých knihovních katalogů pomocí jednotného uživatelského rozhraní, které umožňuje paralelní prohledávání jednotlivých katalogů a vytváří virtuální (reálně neexistující) souborný katalog. Základním předpokladem funkce virtuálního souborného katalogu je standardní vyhledávací protokol, jenž podporuje formulaci rešeršního dotazu a zpřístupnění záznamů (např. komunikační protokol Z39.50).

(Krčmařová 2003b)

Mezi hlavní výhody takovéto formy souborného katalogu patří“

- vždy aktuální
- odpadá (finanční) náročnost na údržbu

Naopak nevýhodou je různá kvalita záznamů a duplicita záznamů (nejednotnost katalogizační politiky příspěvovatelů).

Příklady:

Jednotná informační brána (JIB)

<http://www.jib.cz>

- včetně přidané hodnoty SFX

Souborný katalog periodik Virtuální polytechnické knihovny (VPK)

<https://sc.vpk.cz/cgi-bin/vpk/cat/find>

Karlsruher Virtueller Katalog – KVK

<http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html>

- paralelní prohledávání záznamů knih a časopisů v katalozích zahraničních knihoven a knihkupectví

další druhy souborných katalogů podle obsahu:

institucionální

Centrální katalog Univerzity Karlovy v Praze

<http://ckis.cuni.cz>

Souborný katalog Knihovny Univerzity Palackého v Olomouci

<http://knihovna.upol.cz>

- systém ARL (Advanced Rapid Library)

Souborný katalog ústavů Akademie věd ČR

http://aleph.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b

- systém Aleph500

Souborný katalog Masarykovy Univerzity v Brně

http://aleph.muni.cz/F/?func=file&file_name=find-b

- systém Aleph500

regionální

Souborný katalog regionu Karviná

http://katalog.rkka.cz/?db=dw_kat

- udržuje Regionální knihovna Karviná; knihovní systémem Dawinci

Souborný katalog okresu Vsetín

<http://katalog.mvk.cz/katalog/index.php>

- udržuje Masarykova veřejná knihovna ve Vsetíně; knihovní systéme KP-sys

národní

Souborný katalog ČR

<http://www.caslin.cz>

katalog (Aleph): <http://aleph.nkp.cz/F> (odkaz SKC)

SKAT

<http://www.skat.cz>

oborové

Souborný katalog zemědělských knih

http://62.168.58.248/opacsql2_0/index.php

- provozuje Zemědělský výzkumný ústav Kroměříž

Souborný katalog z oblasti lékařství a zdravotnictví MEDVIK

<http://www.medvik.cz/medvik>

- spravuje Národní lékařská knihovna

Souborný katalog časopisů Virtuální polytechnická knihovna (VPK)

<http://sc.vpk.cz/cgi-bin/vpk/cat/find>

Souborný katalog knihoven ústavů Akademie věd ČR

<http://www.lib.cas.cz/cs>

- možnost výběru oborů pro prohledávání
Oblast věd o neživé přírodě

Oblast věd o živé přírodě a chemických věd

Oblast humanitních a společenských věd

přehled souborných katalogů v ČR: <http://www.caslin.cz/odkazy/ceske-souborne-katalogy>

Vysokoškolské (univerzitní, akademické) knihovny a jejich katalogy

Vysokoškolská pracoviště jsou bezpochyby také pracovišti vědeckými a v jejich knihovnách je povětšinou významně zastoupena odborná literatura. Proto je vhodné při vyhledávání potřebné literatury věnovat pozornost i jejich katalogům.

Knihovny vysokých škol mohou mít dvojí podobu, dáno většinou historicky a ekonomickými vlivy:

- a) **ústřední knihovny** – pro celou univerzitu jedna instituce s pobočkami na fakultách (pracovištích) – např. UP
- b) **samostatné fakultní knihovny** v různé míře kooperace – např. MU

V přehledu si uvedeme knihovny českých vysokých škol:

knihovny státních vysokých škol:

Univerzita obrany v Brně http://www.vojenskaskola.cz/skola/uo/sluzby_zarizeni/Stranky/knihovna.aspx

katalog (KP-Win): <http://knihovna.unob.cz/index.php>

Policejní akademie České republiky <http://www.polac.cz/knihovna>
katalog (TinWeb): <http://kni.polac.cz/cgi-bin/tinweb2/k6>

knihovny veřejných vysokých škol:

Univerzita Palackého Olomouc <http://www.knihovna.upol.cz>
souborný katalog (ARL): http://158.194.224.10/i2/i2.entry.cls?ictx=upol&src=upol_us_cat-0

Janáčkova akademie múzických umění v Brně <http://www.jamu.cz/organizacni-struktura/knihovna>
katalog (Aleph): http://aleph.jamu.cz/F?local_base=JAM01W

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita http://www.mendelu.cz/cz/sluzby_sz/icuk

souborný katalog (Portaro KP-Sys): <http://katalog.mendelu.cz>

Vysokého učení technického Brno (portál) <http://www.vutbr.cz/knihovny>
katalog: <http://aleph.lib.vutbr.cz>

Veterinární a farmaceutická univerzita Brno <http://sis.vfu.cz>
katalog: <https://katalog.vfu.cz/katalog>

Masarykova univerzita v Brně (portál) <http://library.muni.cz>
souborný katalog (Aleph): <http://aleph.muni.cz>

Jihočeská univerzita České Budějovice <http://www.lib.jcu.cz/cs/home>
katalog: <http://minas.jcu.cz>

Knihovna Univerzity Hradec Králové <http://www.uhk.cz/knihovna>
katalog (ARL): <http://arl.uhk.cz>

Technická univerzita v Liberci <http://knihovna.tul.cz>
katalog (Portaro KP-Sys): <http://knihovna-opac.tul.cz>

Slezská univerzita v Opavě <http://www.slu.cz/slu/cz/univerzitni-knihovna>
souborný katalog (Carmen – LANius): <https://katalog.uk.slu.cz>

Ostravská univerzita v Ostravě <http://knihovna.osu.cz>
katalog (Aleph): <http://aleph.osu.cz>

Univerzita Pardubice <http://www.upce.cz/knihovna.html>
katalog (Portaro KP-Sys): <http://katalog.upce.cz>

Západočeská univerzita v Plzni <http://www.knihovna.zcu.cz>
katalog (Aleph): <https://hugo.uk.zcu.cz>

Česká zemědělská univerzita v Praze <http://www.sic.czu.cz>
katalog (Aleph): <https://aleph.czu.cz>

Akademie múzických umění v Praze <http://www.amu.cz/info-sluzby/knihovny-amu>
katalog (TinWeb): DAMU: <http://tinlib.amu.cz/cgi-bin/tinweb/damu/tw> ; FAMU: <http://tinlib.amu.cz/cgi-bin/tinweb/famu/tw> ; HAMU: <http://tinlib.amu.cz/cgi-bin/tinweb/hamu/tw>

Akademie výtvarných umění v Praze <http://opac.avu.cz>

České vysoké učení technické v Praze <http://knihovny.cvut.cz>
katalog (Aleph): <https://aleph.cvut.cz> (přihlásit se jako host)

Univerzita Karlova v Praze (portál) <http://www.cuni.cz/UK-321.html>
souborný katalog (Aleph): <http://ckis.cuni.cz>

Vysoká škola chemicko-technologická Praha <http://knihovna.vscht.cz>
katalog (Aleph): <http://aleph.vscht.cz> (přihlásit se jako host)

Vysoká škola ekonomická v Praze <http://ciks.vse.cz>
souborný katalog (Aleph): <http://library.vse.cz>

Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem <http://www.ujep.cz/cz/podle-cinnosti/knihovny.html>
katalog (ARL): <http://arl.ujep.cz>

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně <http://web.knihovna.utb.cz>
katalog (Aleph): <http://katalog.k.utb.cz>

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava <http://knihovna.vsb.cz>
katalog (TinWeb): <http://tinweb.vsb.cz/cgi-bin/k6>

Vysoká škola technická a ekonomická v Ā. Budějovických <http://www.vstecb.cz/Knihovna-35.htm>
katalog (LANius): <http://katalog.vstecb.cz>

Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze VŠUP <http://www.vsup.cz/cs/knihovna>
katalog (Carmen – LANius): <http://clavius.vsup.cz>

Vysoká škola polytechnická Jihlava <https://knihovna.vspj.cz>
katalog (Carmen – LANius): <http://clavius.vspj.cz>

knihovny soukromých vysokých škol (výběr):

Bankovní institut vysoká škola <http://www.bivs.cz/pro-studujici/knihovna-publikace-a-skripta>
katalog (Clavius): <http://knihovna.bivs.cz>

Vysoká škola hotelová v Praze <http://www.vsh.cz> (není přímý odkaz na knihovnu)
katalog (Portaro KP-Sys): <http://mail.vsh.cz/opacsql2/index.php>

Mezinárodní baptistický teologický seminář <http://www.ibts.eu/library>

katalog (TU/e): <http://servant.ibts.cz/webopac/Vubis.csp>

Vysoká škola logistiky <http://www.vslg.cz/page/67786.knihovna>
 katalog (Clavius): <http://katalog.vslg.cz/katalog>

přehled soukromých vysokých škol na stránkách MŠMT ČR <http://www.msmt.cz/vzdelavani/prehled-verejnych-soukromych-skol>

Krajské knihovny a jejich katalogy

Krajské knihovny jsou většinou bývalé státní vědecké knihovny. Jsou součástí systému veřejných knihoven (podle knihovního zákona – zák.č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb), dnes plní především regionální funkce (což je posun důrazů v činnosti), přesto mohou být zdrojem požadované literatury. Jejich fond je *univerzální*, případně doplněným specializovanými fondy. Opět si uvedme jejich stručný přehled (s odkazy na webové stránky knihoven a katalogy):

Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích <http://www.cbvk.cz>
 katalog (ARL): <http://katalog.cbvk.cz/i2/i2.entry.cls?ictx=cbvk&skin=1&language=2>

Moravská zemská knihovna v Brně <http://www.mzk.cz>
 katalog (Aleph): <https://aleph.mzk.cz>

Krajská knihovna Karlovy Vary <http://www.knihovna.kvary.cz>
 katalog (Aleph): <http://katalog.kvary.cz/F>

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové <http://www.svkhk.cz>
 katalog (Aleph): <http://aleph2.svkhk.cz/F>

Krajská vědecká knihovna v Liberci <http://www.kvkli.cz>
 katalog (ARL): <http://ipac.kvkli.cz/i2/i2.entry.cls?ictx=li&language=2>

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě <http://www.svkos.cz>
 katalog (Aleph): <http://katalog.svkos.cz/F>

Vědecká knihovna v Olomouci <http://www.vkol.cz>
 katalog (Aleph): <http://aleph.vkol.cz>

Krajská knihovna v Pardubicích <http://www.knihovna-pardubice.cz>
 katalog (Aleph): <http://aleph20.knihovna-pardubice.cz/F>

Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje <http://www.svkpl.cz>
katalog (Aleph): <http://aleph20.svkpl.cz/F> (přihlásit se jako host)

Středočeská vědecká knihovna v Kladně <http://www.svkkk.cz>
katalog (ARL): <http://svk5.svkkk.cz/i2/i2.entry.cls?ictx=kl>

Severočeská vědecká knihovna Ústí nad Labem <http://www.svkul.cz>
katalog (Clavius): <http://katalog.svkul.cz>

Krajská knihovna Vysočiny Havlíčkův Brod <http://www.kkvysočiny.cz>
katalog (Clavius): <http://www.kkvysočiny.cz/clavius>
katalog (Carmen): <http://www.kkvysočiny.cz:666/Carmen/main/application.faces>

Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně <http://www.kfbz.cz>
katalog (KP-Sys): <http://www.kfbz.cz/katalog/index.php?type=F&lang=cze>

Odborné, ústřední knihovny

Jiným typem knihoven, jsou pak knihovny odborné, specializované a ústřední. Uvedme stručný přehled některých z nich (s odkazy na webové stránky knihoven a katalog):

Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana <http://www.ktn.cz>

- je knihovnou s univerzálním knihovním fondem (fond knihy v Braillově písmu a zvukové knihy); trvale uchovává konzervační fond a historický fond
- součástí je i Digitální knihovna
- vydává tituly v Braillově písmu
- vydává a přepisuje na základě individuálních požadavků hudebniny v Braillově slepeckém notopisu
- přepisovací a načitatelské služby
- zhotovování zvětšených xerokopie z přinesených materiálů
- zajišťován prodej slepeckého papíru, knih i hudebnin
- metodická činnost a distribuce putovních fondů (soubory zvukových knih) oddělením pro zrakově postižené při knihovnách celé ČR

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského <http://npmk.cz>

Národní technická knihovna v Praze **NTK** <http://www.techlib.cz>

Národní lékařská knihovna <http://www.nlk.cz>

Zemědělská a potravinářská knihovna v Praze <http://www.nzpk.cz>

Knihovna Akademie věd ČR <http://www.lib.cas.cz>

Knihovna Národního centra ošetrovatelsví a nelékařských zdravotnických oborů <http://www.nconzo.cz/web/knihovna>

Knihovna Státního ústavu <http://www.szu.cz/knihovna>

Knihovna Národního filmového archivu <http://www.nfa.cz/knihovna.html>

Parlamentní knihovna ČR <http://www.psp.cz/ff/15.htm>

Knihovna Národního technického muzea <http://www.ntm.cz/archiv-knihovna/knihovna-ntm>

Knihovna Matematického ústavu AV ČR <http://www.math.cas.cz/library/lib-cz.html>

Knihovna Národní galerie v Praze <http://www.ngprague.cz/cz/15/sekce/knihovna>

Knihovna Národního archivu <http://www.nacr.cz/D-knih/pruv.aspx>

Strahovská knihovna <http://www.strahovskyclaster.cz/webmagazine/subcategories.asp?idk=277>

Zámecká knihovna v Českém Krumlově http://www.castle.ckrumlov.cz/docs/cz/zamek_2nadvori_knihov.xml

Knihovna Centra Aletti Velehrad-Roma <http://www.aletti.cz/index.php?zobraz=knihovna>

Knihovna Agentury ochrany přírody a krajiny ČR <http://www.ochranaprirody.cz/knihovna-aopk-cr-1>

Odborná knihovna České národní banky http://www.cnb.cz/cs/verejnost/knihovna_cnb

Adresář knihoven a informačních institucí ČR na stránkách NK: http://sigma.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=adr

Bibliografie

knihopis, bibliografický rejstřík, obecná bibliografie (bibliography)

Jiným zdrojem sekundárních informací jsou bibliografie, i když v současnosti vzhledem k dostupnosti databází poněkud upozadovaný. Můžeme jej definovat jako

Seznam dokumentů zpracovaný podle určitých zásad, pravidel a hledisek.

(Skolek 2003)

Vždy se jedná o seznam dokumentů (na rozdíl od katalogu bez uvedení místa fyzického výskytu dané knihovní jednotky – lokace), které sdílejí společný faktor (jazyk, obor, místo, čas, ...). Tento faktor je pak i parametrem jejich druhového dělení. Takže můžeme rozlišovat

1) podle území

mezinárodní (např. Elektronische Zeitschriftenbibliothek, <http://rzblx1.uni-regensburg.de/ezeit>

národní (např. ČNB – Česká národní bibliografie, http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=cnb báze ČNB)

regionální (např. Databáze vytvářené v Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě, <http://www.svkos.cz/elektronicke-zdroje/clanek/databaze-vytvorene-v-msvk>)

2) podle času

- retrospektivní (za určité minulé časové období)
- průběžná (registrující)
- perspektivní

3) podle oboru

- všeobecná
- oborová (např. bibliografická databáze Historického ústavu AV ČR, <http://biblio.hiu.cas.cz>)

4) podle druhu zpracovávaných dokumentů – speciální bibliografie

- bibliografie knih / monografií (někdy také knižní – pozor na rozlišení od knižní, co do formy, viz níže)
 - bibliografie periodik
 - článková (ANL – Články v českých novinách, časopisech a sbornících)
 - bibliografie map
 - bibliografie hudebnin
 - bibliografie grafik
 - personální – jedné osoby (bibliografie Marie Kubátové <http://www.svkhk.cz/Pro-verejnost/Informacni-zdroje/Regionalni-zdroje/Regionalni-bibliografie/bibliografie-marie-kubatova.aspx>)
 - autobibliografie
- 5) podle metody zpracování
- primární bibliografie – práce s knihou v ruce, metoda přímého náhledu
 - sekundární bibliografie – záznamy jsou převzaty z jiných zpracovaných bibliografií
 - terciální bibliografie – informace o sekundárních informacích, soupisy či databáze referátových časopisů, katalog katalogu apod.
- 6) podle formy
- knižní – jde o jednorázové vydání v podobě knihy
 - časopisecká – periodická bibliografie
 - letáková – několik záznamu, např. výročí
 - skrytá bibliografie – součástí jiného celku (primárního zdroje)
 - kartotéční – na aktuální téma, dnes se využívá hledání přes PC
 - ústní bibliografický přehled – novinky literatury v TV, rozhlasu apod.
- 7) podle míry „pokrytí“ – úplnosti (vzhledem k publikační činnosti)
- úplná
 - výběrová
- 8) ostatní
- anotované

- eanotované

Konkrétní bibliografii lze pak většinou zařadit do více skupin podle různých hledisek (faktorů).

Při výběru relevantní bibliografie pro potřebu badatele je třeba zvážit její přesné vymezení: „Odpovídá bibliografie svým obsahem (oborové, časové, územní, ... hledisko) mému požadavku?“

Přehled vývoje

- těsně souvisí s rozšiřováním knižní produkce
- do vynálezu knihtisku se jedná spíše o ojedinělé seznamy: pramenů, děl určitého autora, apod.
- od 15. století – nárůst počtu knih vytvořil potřebu jejich seznamů (bibliografií)
 - seznamy vytištěných knih
 - soupisy pro knižní trh
 - indexy zakázaných knih
- 1545: 1. univerzální bibliografie autora Conrada Gesnera (1516-1565), zakladatele bibliografie jako vědy, *Bibliotheca universalis*
- 17. stol. – bibliografie světové knižní produkce Francesca Marucelliho (1625-1703) ve 111 svazcích
- 18. stol. ve Francii – vznik směrnic pro uspořádání a používání bibliografických seznamů (standardizace a pravidla pro bibliografie)
- 19. stol. – vznik jednotlivých národních bibliografií (1. Francie 1811)
- od 2. pol. 20. stol. elektronické bibliografie – databáze
- 1. české bibliografie: soupis pramenů v úvodu Dalimilovi kroniky (14. stol.; 5 záznamů kronik)
- 19. stol. retrospektivní bibliografie české literatury (J. Dobrovský, J. Jungmann, ...)
- 20. stol. vznik NK a ČNB

Význam bibliografie

Bibliografie nesou několik významů – funkcí. Patří mezi ně především:

- *orientace* v literatuře
 - *propagace* literatury
 - *registrace* produkce
-
- pomoc při sebevzdělání občanů
 - v nakladatelské politice
 - ve vědecké práci; vědec začíná bibliografií (aby získal přehled „co vyšlo“) a končí bibliografií (uvádí seznam použité literatury)
 - v knihovnictví; při nákupu knih (akvizici), v katalogizaci (hledají se roky vydání), při práci se čtenářem

Výběrový přehled národních bibliografií:

Česká národní bibliografie (ČNB) <http://aleph.nkp.cz/F> – báze ČNB

(BnF) Bibliographie nationale française (BnF) <http://bibliographienationale.bnf.fr>

více než 200 let existence; statistika: http://www.bnf.fr/fr/professionnels/anx_depot_legal/a.dl_stats_biblio.html

Deutsche Nationalbibliografie (DNB)

informace http://www.dnb.de/DE/Service/DigitaleDienste/DNBBibliografie/dnbbibliografie_node.html

vyhledávání v rámci katalogu DNB <https://portal.dnb.de>

British National Bibliography <http://www.bl.uk/bibliographic/natbib.html>

přístup: <http://bnb.bl.uk>

Příklad „institucionální“ bibliografie

ASEP – bibliografie publikační činnosti AV ČR <http://library.sk/i2/i2.entry.cls?ictx=-cav&logout=1&language=2>

Výběrový přehled oborových bibliografií:

Článeková bibliografie Divadelního ústavu http://db.divadelni-ustav.cz/fdb_biblio/index.php

 Knihovna Národního filmového archivu <http://arl.nfa.cz:8080/i2/i2.entry.cl-s?ictx=nfa&language=2> záznamy článků z českého tisku a periodik od roku 1992

Článekové bibliografie Archeologického ústavu AV ČR – dostupná přes JIB

 Bibliografická databáze Historického ústavu AV ČR <http://biblio.hiu.cas.cz>

 České soudobé dějiny – články http://aleph.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=USDC

 Bibliografie české literární vědy <http://isis.ucl.cas.cz>; od 1.6. 2012 http://aleph20.lib.cas.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=UCLA

 Česká zemědělská a potravinářská bibliografie http://aleph.uzpi.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=uzp02

 Bibliographia Medica Čechoslovaca <http://www.medvik.cz/bmc>; v rámci portálu Medvik

 Geologická bibliografie ČR <http://www.geology.cz/app/knihovna/hl.pl> v rámci katalogu knihovny a archivu ČGS

 Výběrová bibliografie z oblasti životního prostředí <http://www.mzp.cz/ris/vis-published.nsf/AdvancedSearch?OpenForm&db=vbmzp>

 Česká uměleckohistorická bibliografie <http://search.incad.cz/rw/cba>

 Bibliografie památkové péče <http://monumnet.npu.cz/knihovna/hledani.php>

 Pedagogická bibliografická databáze <http://www.mzk.cz/katalogy-database/database/volne-dostupne-ceske-online-zdroje#pbd>

Elektronické knihy

e-Book, eBook, ebook, digitální kniha, e-kniha, ekniha

digitální (elektronická) obdoba klasické tištěné knihy, distribuované většinou pomocí elektronických sítí

Podoba elektronické knihy může být v různých formátech:

1. obecné textové formáty (PDF⁴¹, TXT⁴², DOC⁴³, DOCX⁴⁴, RTF⁴⁵, HTML⁴⁶, ...)
2. specializované formáty pro e-knihy (MOBI⁴⁷, PRC⁴⁸, AZW⁴⁹, PDB⁵⁰, OPF⁵¹, FB2⁵², ...)

Vynikající přehled velké řady formátů poskytuje článek L. Pokorného (2012).

V případě zájmu o další prohloubení znalostí, především o problematice kompatibility jednotlivých formátů doporučujeme přehled na Wikipedii (ANON. 2012a)

Počátky elektronických knih můžeme sledovat od r. 1971, kdy vznikl projekt Gutenberg (<http://www.gutenberg.org>)

Čtečka elektronických knih

čtečka
(e-reader)

Tímto pojmem mohou být rozuměny dvě skutečnosti

1. jed noučelového hardwarového přenosného zařízení určeného pro čtení e-knih
2. programy či aplikace umožňující čtení elektronických knih na počítačích, tabletech, chytrých telefonech a dalších zařízeních

Uvěďme si některé značky hardware čteček:

Amazon Kindle

Sony Reader.

⁴¹ PDF – Portable Document Format; tento formát je pro čtečky s menší uhlopříčkou problematický

⁴² TXT – textový soubor

⁴³ DOC – formát souboru programu Microsoft Word

⁴⁴ DOCX – formát Office Open XML

⁴⁵ RTF – Rich Text Format

⁴⁶ HTML – HyperText Markup Language

⁴⁷ MOBI – MobiPocket Reader

⁴⁸ PRC – Palm Resource Code

⁴⁹ AZW – Amazon Word

⁵⁰ PDB – PalmPilot Database

⁵¹ OPF – Open Packaging Format

⁵² FB2 – FictionBook

Jinke Hanlin

iRiver

Prestigio Libretto

PocketBook

Energy Sistem ENERGY SISTEM

Archos

Barnes & Noble Nook

Next Papyrus

eReading

Wooky eWooky

Distribuce e-knih

Distribuce e-knih je prováděna ve dvou základních modelech

- otevřený systém – nákup e-knihy není vázán na konkrétní a předem určený formát a čtečku
- uzavřený systém – prodejní řetězec (distribuce, formát e-knihy, čtečky) je součástí jednoho uzavřeného celku; e-knihu můžete otevřít jen na určeném zařízení ()
Amazon – čtečka Kindle, Wooky – čtečka eWooky, Barnes & Noble – čtečka Nook)

Typy formátů z pohledu ochrany autorských práv

E-knihy jsou šířeny

- s DRM⁵³
- s tzv. sociální ochranou (sociální DRM)
- bez DRM

⁵³ DRM – Digital Rights Management – správa digitálních práv; technická metoda k zajištění užívání obsahu v souladu s autorskými právy, resp. v souladu s licenčními podmínkami, vztahujícími se k obsahu

Některé výhody a nevýhody elektronického publikování knih

- šetří místo – cca 500 knih průměrného rozsahu může být uloženo na jednom CD-ROM
- měnitelnost velikost a druh písma, lze použít software pro převod textu do mluvené podoby
- e-knihy lze díky podsvícení displeje číst i při slabém osvětlení
- s čtečkou se manipuluje snáze než s tištěnou knihou
- kopie knihy v libovolném množství – nejsou nikdy vyprodány
- e-knihy se snadno zálohují a skladují
- dostupné prostřednictvím Internetu
- přístup pro libovolné množství uživatelů najednou
- rychlá oprava případných chyb v textu
- úspora nákladu na výrobu
- levné auto-publikování – mohou být poskytovány i zcela zdarma – bez nákladů na tisk, pokud se tak autor rozhodne
- plnotextové vyhledávání v textu v rámci knihy, či kolekci knih, možnost vyhledání významu slova
- vkládání poznámek a zvýrazňování textu
- umísťování odkazů v rámci knihy
- v knihovnách odpadá agenda spojená s půjčováním knih – plně automatizováno
- e-kniha vyžaduje ke čtení další zařízení (čtečka); takovéto zařízení spotřebovává elektrickou energii; cena těchto zařízení bývá vyšší
- mnoho formátů e-knih, které nejsou kompatibilní; některé formáty vyžadují ke čtení speciální software
- pomocí DRM lze zamezit dalšímu nežádoucímu kopírování nebo tisknutí – částečně
- s obsahem může být manipulováno bez schválení autora nebo vydavatele snadněji, než u papírových knih

Příklady zdrojů e-knih

eReading <http://www.ereading.cz>

- profesionální e-shop s českými a překladovými elektronickými knihami krásné i odborné literatury
- formáty PDF, EPUB, MOBI
- vlastní e-čtečka s přímým přístupem do e-shopu přes wifi

Palmknihy <http://www.palmknihy.cz>

- nejstarší server fungující již od r. 1999 (e-knihy zdarma)
- od r. 2010 i prodej e-knih
- beletrie pro dospělé i pro děti, učebnice i naučná literatura
- spolupracují také s obchodním řetězcem Datart (prodej e-knih přes e-shop)
- formáty PDF, PDF pro čtečky, EPUB, MOBI •
- využívají pouze sociální DRM

Rájknih.cz Rájknih.cz <http://www.rajknih.cz>

- e-shop na platformě Wooky, mj. tituly z produkce Euromedia Group, Knižní klub, Ikar, Odeon, Universum)
- pro většinu knih používají vlastní Wooky DRM – vyžadují instalaci softwarové čtečky

bux.cz <http://www.bux.cz>

- e-shop na platformě Wooky, mj. tituly z produkce Euromedia Group, Knižní klub, Ikar, Odeon, Universum)
- pro většinu knih používají vlastní Wooky DRM – vyžadují instalaci softwarové čtečky

Kosmas <http://www.kosmas.cz/eknihy>

- knižní distributor, který začal prodávat e-knihy v listopadu 2011
- zhruba 700 e-knih, většinu tvoří krásná literatura
- formáty PDF, EPUB, MOBI (většina knih bez DRM)

Martinus.cz <http://www.martinus.cz/eknihy>

- pobočka jednoho z největších slovenských internetových knihkupectví
- formáty PDF, EPUB, MOBI

wKnihy <http://www.wknihy.cz>

- publikace pro platformu Mobipocket/Kindle (formát MOBI a PRC)

 eLibellus <http://www.elibellus.cz>

- v nabídce téměř 1 000 e-knih, z toho více než 700 titulů odborné a populární naučné literatury (různé obory)
- formáty PDF, EPUB

 VirtBook.cz <http://www.virtbook.cz>

- nakladatelům umožňuje vytvoření vlastního e-shopu
- obsahuje i nabídku nezávislých autorů

 Academia Chyba! Odkaz není platný.

 Libri <http://virtualni.libri.cz>

jiné zdroje:

 CZ.NIC <http://knihy.nic.cz>

- eknihy z prostředí IT

RoboVa stránka o knihách (rozcestník): <http://www.robv.knihy.szm.com>

 Gutenberg <http://www.gutenberg.org>

 Burgomeister <http://burgomeister.org/forum>

- fórum
- texty v angličtině
- registrace

 Free-eBook <http://www.free-ebooks.net>

- texty v angličtině

 Potápeč <http://kotrla.com/frogman>

- literární rozcestník

 Knihovna Jiřího Mahena v Brně <http://www.kjm.cz/zdroje-e-knih>

- rozcestník

 Městská knihovna v Praze <http://www.mlp.cz/cz/projekty/on-line-projekty>

 Česká elektronická knihovna <http://www.ceska-poezie.cz>

- projekt Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR

- česká poezie 19. a počátku 20. století
- formát HTML

 nečteme.cz <http://www.necteme.cz/eknihy>

- zhruba 350 titulů české i překladové beletrie (pohádky, romány, povídky)
- formáty EPUB, PDB, PDF

Romány zdarma <http://www.romanyzdarma.cz>

- romány současných českých autorů
- formát PDF

Root.cz <http://www.root.cz/knihy>

- počítačová literatura (příručky, manuály apod.) – téměř 200 titulů
- formát PDF

xBook.cz <http://www.xbook.cz/knihovna>

- cca 40 titulů (především beletrie a počítačová literatura) •
- především formát PDF

eBookMaps <http://www.ebookmaps.com/cz>

- mapy pro čtečky elektronických knih
- formát EPUB, MOBI
- špatná čitelnost

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě <http://www.svkos.cz>

- regionální literatura Moravskoslezského kraje (zahájeno v únoru 2012)
- formát PDF, PDF pro čtečky, EPUB, MOBI

...

E-knihy na Univerzitě Palackého

 jednotlivé elektronické formy knih v katalogu UP

<http://ezdroje.upol.cz/eknihy>

knihy z platformy

Wiley Online Library <http://onlinelibrary.wiley.com>

ebrary (<http://site.ebrary.com>)

Science Direct (<http://www.sciencedirect.com>)

a jiné

+ databáze (s částečným překrytím)

EBSCO eBook Collection (možnost online i offline výpůjčky) <http://search.ebsco-host.com>

Oxford Scholarship Online (pouze kolekce *Linguistics*, *Philosophy*, *Psychology* a *Religion*) <http://www.oxfordscholarship.com>

Literature Online (beletrie) <http://lion.chadwyck.co.uk>

SpringerLink (pouze vybrané knihy z nabítky) <http://link.springer.com>

ProQuest <http://search.proquest.com>

Bibliografie

- AMBROŽ, Jan, 2007. Web 2.0: bublina, nebo nový směr webu? *Lupa.cz: server o českém Internetu* [online]. 27.4. [vid. 1. říjen 2013]. ISSN 1213-0702. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/web-2-0-bublina-nebo-novy-smer-webu>
- ANON., 2002. Systém. In: *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Sv. 7, ř.š. 2.*, nezměn. Praha: Diderot. ISBN 80-86613-07-0.
- ANON., 2011. Vyhledávací operátory. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. B.m.: Wikimedia Foundation, Inc. [vid. 17. květen 2012]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Vyhled%C3%A1vac%C3%AD_oper%C3%A1tory&oldid=7248684
- ANON., 2012a. Comparison of e-book formats. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. [vid. 26. říjen 2012]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Comparison_of_e-book_formats&oldid=519145647
- ANON., 2012b. George Boole. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. B.m.: Wikimedia Foundation, Inc. [vid. 22. květen 2012]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=George_Boole&oldid=489320825
- ANON., 2012c. Memex. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. B.m.: Wikimedia Foundation, Inc. [vid. 15. říjen 2012]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Meme-x&oldid=515772462>
- ANON., 2012d. Mezinárodní standardní identifikátor jména. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. B.m.: Wikimedia Foundation, Inc. [vid. 14. červen 2012]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_standardn%C3%AD_identifik%C3%A1tor_jm%C3%A9na&oldid=7926093
- ANON., 2012e. Moudrost. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. B.m.: Wikimedia Foundation, Inc. [vid. 4. říjen 2012]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Moudrost&oldid=8579590>
- ANON., 2012f. Program Apollo. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. B.m.: Wikimedia Foundation, Inc. [vid. 19. červenec 2012]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Program_Apollo&oldid=8561789
- ANON., 2012g. Thomas Vander Wal. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. B.m.: Wikimedia Foundation, Inc. [vid. 28. červen 2012]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Thomas_Vander_Wal&oldid=498148802
- ANON., 2012h. Vennův diagram. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. B.m.: Wikimedia Foundation, Inc. [vid. 17. červenec 2012]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Venn%C5%AFv_diagram&oldid=8515285

- BALÍKOVÁ, Marie, 2003a. Elektronický katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001436&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003b. Indexace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 10. září 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001549&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003c. Informační jazyk. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 6. listopad 2013]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001552&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003d. Jmenný katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001440&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003e. Katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001443&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003f. Klíčové slovo. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 16. červenec 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001563&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003g. Lístkový katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001447&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003h. Listový katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001448&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003i. Názevový katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001450&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003j. Předmětový heslář. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 10. září 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001536&local_base=KTD

- BALÍKOVÁ, Marie, 2003k. Systematický katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001471&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003l. Tezaurus. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 10. září 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001649&local_base=KTD
- BALÍKOVÁ, Marie, 2003m. Věcný katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001458&local_base=KTD
- BARTOŠEK, Miroslav, 2004. Digitální knihovny – teorie a praxe. *Národní knihovna: knihovnická revue* [online]. roč. 15, č. 4, s. 233–254 [vid. 7. září 2012]. ISSN 0862-7487. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/NKKR0404/0404233.html>
- BRATKOVÁ, Eva, 2007. *Sít' trvalých identifikátorů informačních entit* [online]. Verze 1.0. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze [vid. 3. září 2012]. Dostupné z: http://texty.jinonice.cuni.cz/studijni-texty/bratkova-eva/sit-trvalych-identifikatoru-informacnich-entit/attachment_download/file
- BRATKOVÁ, Eva, 2008a. *Metody citování literatury a strukturování bibliografických záznamů podle platných mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2* [online]. Verze 2.0, aktualiz. a rozšíř. Praha: Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování VŠKP AKVŠ ČR [vid. 27. únor 2012]. Dostupné z: <http://www.evskp.cz/SD/4c.pdf>
- BRATKOVÁ, Eva, 2008b. Trvalá identifikace fyzických osob a korporací v prostředí digitálních archivů: aktuální směry řešení v zahraničních systémech. In: *Systémy pro zpřístupňování VŠKP: zkušenosti, možnosti, nabídky, potřeby: 3. ročník semináře konaného 7. 10. 2008 na VUT v Brně* [online]. Praha: Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování VŠKP AKVŠ ČR [vid. 23. květen 2012]. ISBN 1803-7003. Dostupné z: <http://www.evskp.cz/Seminar3/seminar3-Bratkova2a.pdf>
- BRATKOVÁ, Eva, 2011. Systém globální identifikace tvůrců. In: *INFORUM 2011: 17. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích Praha, 24.–26. 5. 2011* [online]. Praha: Albertina icome Praha, s. 19 [vid. 14. červen 2012]. Dostupné z: <http://www.inforum.cz/pdf/2011/bratkova-eva.pdf>
- BUCHTA, Miroslav, 2008. *Vymezení a struktura hlubokého webu* [online]. Brno, [vid. 15. září 2012]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74292/ff_m
- CEJPEK, Jiří, 2005. *Informace, komunikace a myšlení: úvod do informační vědy*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1037-5.

- CELBOVÁ, Ludmila, 2003a. DOI. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000525&local_base=KTD
- CELBOVÁ, Ludmila, 2003b. Elektronický informační zdroj. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. září 2013]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000872&local_base=KTD
- CELBOVÁ, Ludmila, 2003c. Hit. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 16. červenec 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000532&local_base=KTD
- CELBOVÁ, Ludmila, 2003d. Informační zdroj. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000887&local_base=KTD
- CELBOVÁ, Ludmila, 2003e. URI. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000567&local_base=KTD
- CELBOVÁ, Ludmila, 2003f. URL. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000568&local_base=KTD
- CELBOVÁ, Ludmila, 2003g. URN. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000569&local_base=KTD
- CELEK, 2003. *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna České republiky [vid. 21. listopad 2013]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/cze/ktl>
- FABIÁN, Ondřej, 2012. *Elektronické informační zdroje* [online]. Brno: Centrum NAKLIV, KISK FF MU [vid. 18. listopad 2013]. Dostupné z: <http://eknihy.knihovna.cz/static/files/elektronicke-informacni-zdroje.pdf>
- FRANKLIN LIFE INSURANCE COMPANY, 1961. *UNIVAC I* [online]. 1961. [vid. 22. leden 2014]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:UNIVAC-I-BRL61-0977.jpg>
- GIL, Paul, 2012. What Is the „Invisible Web“? *About.com Internet for Beginners* [online] [vid. 18. říjen 2012]. Dostupné z: <http://netforbeginners.about.com/cs/secondaryweb1/a/secondaryweb.htm>
- HAVLOVÁ, Jaroslava, 2003. Folksonomie. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 28. červen 2012].

- Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000014605&local_base=KTD
- JONÁK, Zdeněk, 2003a. Data. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000442&local_base=KTD
- JONÁK, Zdeněk, 2003b. Informační proces. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 4. říjen 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000466&local_base=KTD
- JONÁK, Zdeněk, 2003c. Informační systém. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 19. červen 2013]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000469&local_base=KTD
- JONÁK, Zdeněk, 2003d. Pertinentní informace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 11. listopad 2013]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000483&local_base=KTD
- JONÁK, Zdeněk, 2003e. Znalost. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 13. červen 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000498&local_base=KTD
- KRATOCHVÍL, Jiří a Petr SEJK, 2011. *Získávání a zpracování vědeckých informací: pracovní sešit*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5535-3.
- KRČMAŘOVÁ, Gabriela, 2003a. Souborný katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001494&local_base=KTD
- KRČMAŘOVÁ, Gabriela, 2003b. Virtuální souborný katalog. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001496&local_base=KTD
- KUČEROVÁ, Helena, 2003a. Bibliografická databáze. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 26. červenec 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000385&local_base=KTD
- KUČEROVÁ, Helena, 2003b. Databázové centrum. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben

- 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000003173&local_base=KTD
- KUČEROVÁ, Helena, 2003c. Dotazovací jazyk. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 6. listopad 2013]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000098&local_base=KTD
- KUČEROVÁ, Helena, 2004. *Databázové systémy: sylaby ke kurzu* [online]. Praha: Vyšší odborná škola informačních služeb [vid. 13. duben 2012]. Dostupné z: http://info.sks.cz/users/ku/DOKUMENTY/das_syl.pdf
- KUČEROVÁ, Helena, 2012a. Definice informace. Data – informace – znalosti. *Zpracování informací a znalostí – ZIZ 2009/2010* [online] [vid. 4. říjen 2012]. Dostupné z: <http://info.sks.cz/users/ku/ZIZ/inform1.htm>
- KUČEROVÁ, Helena, 2012b. Informační systém. *Zpracování informací a znalostí – ZIZ 2009/2010* [online] [vid. 4. říjen 2012]. Dostupné z: <http://info.sks.cz/users/ku/ZIZ/isystem.htm>
- LAWRENCE, Steve a C. Lee GILES, 1999. Accessibility of information on the web. *Nature* [online]. č. 400, s. 107–109 [vid. 18. říjen 2012]. ISSN 0028-0836. Dostupné z: doi:10.1038/21987
- MEZINÁRODNÍ FEDERACE KNIHOVNICKÝCH ASOCIACÍ A INSTITUCÍ (IFLA), 1993. *ISBD(M): Mezinárodní standardní bibliografický popis pro monografie*. Praha: Národní knihovna. ISBN 80-7050-166-9.
- MOUČKA, Bohuslav, 1994. WAIS. *Zpravodaj ÚVT MU* [online]. roč. 4, č. 4, s. 11–13 [vid. 18. říjen 2012]. ISSN 1212-0901. Dostupné z: <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/504.html>
- ODBORNÁ KOMISE PRO INFORMAČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A INFORMAČNÍ GRAMOTNOST NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH, 2007. Standardy informační gramotnosti vysokoškolského studenta. *Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách* [online] [vid. 18. září 2012]. Dostupné z: <http://www.ivig.cz/standardy-student.html>
- PAPÍK, Richard, 1999. *Elektronické informační zdroje – služby databázových center* [online] [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: <http://dialog.cvut.cz/docs/index.php3>
- PAPÍK, Richard, 2011. *Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje*. Brno: Tribun EU. ISBN 978-80-7399-338-2.
- PETERKA, Jiří, 1995. WAIS hledá v dokumentech. *Chipweek* [online]. 26.1., č. 26, s. 29–30 [vid. 18. říjen 2012]. ISSN 1211-1007. Dostupné z: <http://www.earchiv.cz/a95/a526k140.php3>
- PLÁNKOVÁ, Jindra, 2003. Informační zprostředkovatel. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 18. květen 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000728&local_base=KTD

- POKORNÝ, Lukáš, 2012. Formáty elektronických knih: specifika a popularita. *Inflow* [online]. 7.9. [vid. 20. říjen 2013]. ISSN 1802–9736. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/formaty-elektronickych-knih-jejich-specifika-popularita>
- POTÁČEK, Jiří, 2003a. Grafické uživatelské rozhraní. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 22. květen 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000022&local_base=KTD
- POTÁČEK, Jiří, 2003b. Uživatelské rozhraní. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000070&local_base=KTD
- RAUL654 (PSEUD.), 2002. *LoC Jefferson building* [online]. 2002. [vid. 7. srpen 2012]. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:LOC_-_Jefferson_building.jpg
- SCHWARZ, Josef, 2003. *Současný stav a trendy automatické indexace dokumentů: přehledová studie* [online]. verze 2.0. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 10. září 2012]. Dostupné z: <http://full.nkp.cz/nkdb/docs/studie/MALobsah.html>
- SKLENÁK, Vilém, 2001. *Data, informace, znalosti a Internet*. V Praze: C.H. Beck. C.H. Beck pro praxi. ISBN 80-7179-409-0.
- SKLENÁK, Vilém, 2003a. Vyhledávací stroj. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 15. říjen 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000678&local_base=KTD
- SKLENÁK, Vilém, 2003b. Záložka. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 28. červen 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000690&local_base=KTD
- SKOLEK, Jaroslav, 2003. Bibliografie. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000309&local_base=KTD
- SLAMECKA, Vladimír, 2013. Information processing. In: *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition* [online]. B.m.: Encyclopædia Britannica Inc. [vid. 19. červen 2013]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/287847/information-processing>
- SODOMKOVÁ, Jana, 2003a. Informační středisko. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 22. květen 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001987&local_base=KTD

- SODOMKOVÁ, Jana, 2003b. Knihovna. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 14. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001990&local_base=KTD
- SODOMKOVÁ, Jana, 2003c. Národní knihovna. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 20. listopad 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002002&local_base=KTD
- SUMMIT, Roger K., 2002. Reflections on the Beginning of Dialog: The Birth of Online Information Access. *Chronolog* [online]. 6. [vid. 18. květen 2012]. Dostupné z: <http://support.dialog.com/publications/chronolog/200206/1020628.shtml>
- ŠILHÁNEK, Jaroslav, 2009. Chemisches Zentralblatt se po 40 letech vrací jako užitečný informační zdroj. *Chemické listy* [online]. roč. 103, s. 847–869 [vid. 29. srpen 2012]. ISSN 0009-2770. Dostupné z: http://www.chemicke-listy.cz/docs/full/2009_10_849-852.pdf
- ŠMÍDOVÁ, Lucie, 2006. *Ovid Technologies – současný stav* [online]. [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: <http://rudolf.nazory.cz/files/ovid-technologies.doc>
- ŠNÝDR, Mirko, 2003. Informační fond. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 4. říjen 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000765&local_base=KTD
- ŠVEJDA, Jan, 2003a. Informační dotaz. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 16. červenec 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001803&local_base=KTD
- ŠVEJDA, Jan, 2003b. Informační gramotnost. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 13. červen 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000002038&local_base=KTD
- ŠVEJDA, Jan, 2003c. Rešeršní dotaz. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 6. listopad 2013]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001827&local_base=KTD
- ŠVEJDA, Jan, 2003d. Rešeršní požadavek. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 6. listopad 2013]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001826&local_base=KTD
- ŠVEJDA, Jan, 2003e. Vyhledávání informací. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 6. listopad 2013].

- Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001825&local_base=K-TD
- TKAČÍKOVÁ, Daniela, 2003. Neviditelný web. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 15. říjen 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000547&local_base=K-TD
- TKAČÍKOVÁ, Daniela, 2010. *Obecné základy práce s informacemi* [online]. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita [vid. 27. únor 2012]. ISBN 978-80-248-2157-3. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10084/78274>
- TORRES, David, 2010. *Eulerův diagram vztahu mezi URI, URN a URL* [online]. 2010. [vid. 27. duben 2012]. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:URI_Euler_Diagram_no_lone_URIs.svg
- VODIČKOVÁ, Hana, 2003a. Bibliografický záznam. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001238&local_base=KTD
- VODIČKOVÁ, Hana, 2003b. Katalogizace. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR [vid. 30. duben 2012]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001272&local_base=K-TD
- VYMĚTAL, Jan, 2010. *Informační zdroje v odborné literatuře*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-520-5.
- WIKIPEDIA CONTRIBUTORS, 2012a. CODEN. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. B.m.: Wikimedia Foundation, Inc. [vid. 30. srpen 2012]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=CODEN&oldid=473737682>
- WIKIPEDIA CONTRIBUTORS, 2012b. Edgar F. Codd. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. B.m.: Wikimedia Foundation, Inc. [vid. 20. červenec 2012]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Edgar_F._Codd&oldid=502373397

Mgr. Jiří Piáček

Úvod do práce s elektronickými informačními zdroji:

terminologie, typologie, řešerše, databáze, knihovny (CD)

Výkonná redaktorka Mgr. Emilie Petříková

Odpovědná redaktorka Mgr. Jana Kreiselová

Technická redakce Jiřina Vaclová

Určeno pro potřeby projektu Vizualní komunikace

Vydala a vyrobila Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.upol.cz/vup

e-mail: [vup\(@\)upol.cz](mailto:vup(@)upol.cz)

Olomouc 2014

1. vydání

z. č. 2014/294

Edice – Skripta

ISBN 978-80-244-4108-5

Neprodejná publikace

